

EPOS YAYINLARI-45
inceleme

Canan Koç, Yıldırım Koç
DİSK TARİHİ
efsane mi gerçek mi?

Yayıma Hazırlayan:
M. Serdar Kayaoğlu

©Canan Koç, Yıldırım Koç, 2008
©Epos Yayınları, 2008

Düzeltilen:
Rafet Özen

Kapak Tasarımı:
Zet Tanıtım

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık:
epos

Baskı ve Cilt:
Ayban Matbaası (0.312) 341 75 07

Birinci Baskı,
Ankara, Ağustos 2008
ISBN: 978-975-6790-53-3

Canan Koç, Yıldırım Koç
DİSK TARİHİ
efsane mi gerçek mi?
(1967 – 1980)

————— **DİSK TARİHİ** —————
efsane mi gerçek mi?

Canan Koç (1950—); 1973 yılında ODTÜ Fen ve Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nü bitirdi. 1983 yılında AÜ-SBF'de sosyal politika dalında yüksek lisans derecesi aldı.

Maden-İş (DİSK), *Şeker-İş* ve *Tek Eğitim Büro-İş Sendikalarında* uzman olarak çalıştı. 1978-1983 döneminde *TÜBİTAK Yapı Araştırma Enstitüsü*'nde çalıştı ve 1983 yılında Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından 1402 sayılı Yasa uyarınca bu görevinden çıkarıldı.

1987-1997 döneminde *Demiryol-İş Sendikası Araştırma Dairesi Müdürü* olarak çalıştı. 1999 yılından beri *Tarım-İş Sendikası Genel Başkan Danışmanı* olarak çalışıyor.

Yıldırım Koç (1951—); 1973 yılında ODTÜ İdari İlimler Fakültesi Ekonomi ve İstatistik Bölümü'nü bitirdi. 1983 yılında AÜ-SBF'de sosyal politika dalında yüksek lisans derecesi aldı.

1974'te *Tüm İktisatçılar Birliği*'nin kurucuları ve yöneticileri arasında yer aldı; *TİB Bülteni*'nin yazışmaları müdürlüğünü yaptı. 1975-1980 döneminde *Maden-İş* (DİSK), *Yeraltı Maden-İş*, *Tek Eğitim Büro-İş* ve *Devrimci Metal-İş Sendikalarında* toplu sözleşme, eğitim, araştırma uzmanı olarak çalıştı.

1980-1983 yıllarında asistan olarak çalıştığı ODTÜ'den Ankara Sıkıyönetimi'nin emriyle çıkarıldı.

1993-2003 tarihleri arasında *TÜRK-İŞ Genel Başkan Danışmanı* olarak çalıştı ve bu dönemde TÜRK-İŞ'in *Uluslararası Çalışma Örgütü* (ILO), *Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu* (ICFTU) ve *Avrupa Sendikalar Konfederasyonu* (ETUC) ile ilişkilerinden de sorumlu oldu. TÜRK-İŞ'teki görevinden 30 Eylül 2003 tarihinde istifa etti.

1985 yılından beri *Türkiye Yol-İş Sendikası Eğitim Dairesi Başkanı* olarak çalışıyor. ODTÜ İktisat Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak ders veriyor. *Aydınlık Dergisi* yazarı. *Jeopolitik Dergisi* yazı kurulu üyesi ve yazarı.

Çalışma yaşamı konusunda yayımlanmış 30'a yakın kitabı ve aynı alanda birçok makalesi bulunuyor.

İ Ç İ N D E K İ L E R

<i>Sunuş</i>	11
Giriş	17
I. DİSK'İN KURULUŞUNA GİDEN YOL: SENDİKAL ve SİYASAL ALANLARDAKİ GELİŞMELER (1961-1967)	29
TİP'in Kuruluşu ve Türkiye Komünist Partisi ile İlişkileri	39
Türkiye – Amerika Birleşik Devletleri İlişkilerinde Sorunlar	43
ABD'den Sendikalara Maddî Kaynak ve ABD Gezileri	46
ABD Parasının Sendikacılık Hareketinin Bölünmesindeki Etkisi	51
TKP ve Sendikal Birlik	55
TKP – TİP İlişkilerinde Değişim	66
DİSK'in Kuruluşunun Altyapısı	69
II. DİSK'İN KURULUŞU	75
Kuruluş İçin İlk Toplantı	77
DİSK'in Kuruluşunun Genel Kurulları	80
TÜRK-İŞ Onur Kurulu Kararı ve DİSK'in Yanıtı	86
DİSK Faaliyete Geçiyor	89
DİSK'in Kuruluşuna Tepkiler	91
III. 1967-1971 DÖNEMİNDE DİSK	99
DİSK'in Örgütlenmesi	102
Birinci Genel Kurula Kadarki Çalışmalar (Şubat – Haziran 1967)	106
DİSK'in Birinci Genel Kurulu	107
İkinci Genel Kurula Kadarki Çalışmalar (Haziran 1967 – Şubat 1968)	108
DİSK ve Vietnam Savaşı	112
Türkiye'deki Sorunlar Karşısındaki Tutumu	113
DİSK'in İkinci Genel Kurulu	114

Siyasal – Toplumsal Gelişmeler ve DİSK	116	VI. 1975-1977 DÖNEMİNDE DİSK	229
1 Mayıs 1969	121	Eylemler	232
İrtica ve DİSK	122	DİSK'in Örgütlenmesi	234
Büyük Öğretmen Boykotu ve DİSK	124	Sosyalist-Komünist Hareketlerin DİSK'e Bakışı	240
1969 Genel Seçimleri ve DİSK	125	Kemal Türkler'in Rolü	247
Sosyalist Sol'daki Bölünmeler ve DİSK	128	TKP'nin DİSK'e Yerleşmesi	250
Şerif Aygün'ün Öldürülmesi	131	Türkiye'de Sağ-Sol Kavgası, Anti-Faşist ve Anti-Komünist Cepheleşme	253
DİSK'in Talepleri	132	Seydişehir Olayları (Mayıs 1975 – Eylül 1976)	256
DİSK'in Üçüncü Genel Kurulu (13-15 Şubat 1970)	133	TARİŞ Olayları (Ağustos – Aralık 1975)	259
1 Mayıs 1970	135	DİSK'te Tasfiyecilik ve Anti-Faşist Mücadele	262
15-16 Haziran'a Giden Yol	136	DİSK'in İzmir Mitingi (6 Eylül 1975)	265
Değişiklik Tasarıları ve DİSK'in Girişimleri	140	DİSK'in İstanbul Mitingi (20 Eylül 1975)	268
15-16 Haziran Olaylarında DEV-GENÇ'in Rolü	158	DİSK'te Yeni Politikalar	271
Sendikalar Yasası'nın Değiştirilmesi	162	12 Ekim 1975 Ara Seçimlerinde CHP'ye Destek	274
TİP'in Anayasa Mahkemesi'ne Başvurusu	166	Çeşitli Sorunlar Konusundaki Tutumu	278
DİSK – TİP İlişkileri	169	DİSK'in 9. Kuruluş Yıldönümü Kutlaması (13 Şubat 1976)	281
DİSK'in Uluslararası İlişkileri	171	DİSK'te Yeni Girişimler ve İbrahim Güzelce	284
TÜRK-İŞ Genel Merkezi'ne Atılan Bombaya DİSK'in Tepkisi	171	1 Mayıs 1976	286
12 Mart 1971 Darbesi	172	Gönen Konferansı	295
DİSK'in 12 Mart 1971 Sonrasındaki Teslimiyeti	174	Bursa'da Öldürülen Maden-İş Üyesi ve DİSK'in Bursa Mitingi	296
IV. 1971-1975 DÖNEMİNDE DİSK	175	Genel-İş'in DİSK'e Katılması	300
DİSK'in Örgütlenmesi	177	DGM (Devlet Güvenlik Mahkemeleri) Direnişi	306
Kemal Türkler'in TİSK Genel Kurulu'ndaki Konuşması	182	TÜRK-İŞ'in DGM Direnişi Konusundaki Tutumu	323
Genel Kurul Öncesindeki Gelişmeler	183	Sosyalist-Komünist Hareketlerin DGM Eylemine Yaklaşımı	325
DİSK'in Dördüncü Genel Kurulu	184	Kemal Türkler'in Mal Varlığı Tartışmaları	329
CHP'nin Yeni Çizgisi, TÜRK-İŞ ve DİSK	186	DİSK Genel Temsilciler Meclisi Toplantısı (23 Ekim 1976)	333
TÜRK-İŞ İçinde Yeni Saflaşmalar ve DİSK'in Güçlenmesi	193	Olağanüstü Genel Kurul (24 Ekim 1976)	334
DİSK'ten CHP'ye Destek	201	DİSK'in İşsizlik Fonu	337
Grevler Nedeniyle TÜRK-İŞ'e Eleştirisi	203	DİSK'in Uluslararası İlişkilerinde Yeni Açılımlar	338
Kıbrıs Harekâtı ve DİSK'in Tutumu	204	DİSK'in 10. Kuruluş Yıldönümü Kutlamaları (13 Şubat 1977)	339
DİSK'in Anti-Emperyalist Çizgisi Devam Etti	208	DİSK Genel Yönetim Kurulu ve Başkanlar Konseyi'nin 5 Haziran 1977 Genel Seçimlerinde CHP'yi Destekleme Kararı (21-22 Şubat 1977)	340
TKP'nin Maden-İş'te Etkili Olması	210	İzmit Mitingi (12 Mart 1977)	345
V. DİSK'in 5. GENEL KURULU	215	DİSK Genel Temsilciler Meclisi Toplantısı (17 Nisan 1977)	345

1 Mayıs 1977'ye Doğru Saflar ve Gelişmeler	347	Kahramanmaraş Katliamı ve 5 Ocak 1979 Eylemi	508
1 Mayıs 1977 Mitingi	355	DİSK'in 12. Kuruluş Yıldönümü Kutlaması (13 Şubat 1979)	513
TÜRK-İŞ'in 1 Mayıs Olaylarıyla İlgili Tutumu	365	DİSK'ten İhraçlar	514
Maden-İş'in 1977 Grevleri	368	DİSK'in TÜRK-İŞ, TİSK, Sanayi Odaları ve Hükümetle Toplantısı	525
DİSK'in Genel Seçimlerdeki Tutumu	369	Çeşitli Etkinlikler	526
DİSK'in Bazı Sosyalist Örgütlenmelere Karşı Tutumu	371	1 Mayıs 1979	527
DİSK'e Bomba (18 Temmuz 1977)	373	15-16 Haziran Kutlamaları ve Yaşanan Sorunlar	543
TÜRK-İŞ'e İşbirliği Çağrısı (26 Temmuz 1977)	374	Olağanüstü Genel Kurul Girişimi (Temmuz 1979)	546
Ulusal Demokratik Cephe (UDC) Tartışmaları	376	14 Ekim 1979 Ara Seçimleri ve DİSK	547
DİSK Yönetiminin Anti-Demokratik ve Tasfiyeci Tutumu	382	DİSK'in Siyasal Parti Kurma Girişimi (Kasım 1979)	551
Politika Gazetesi ve DİSK-KENT	395	Ortak Davranış Komiteleri	558
Oleyis'in DİSK'e Katılması	401	DİSK Organlarının Toplantıları	560
TKP'nin Hegemonya Kurma Çabalarına DİSK Yönetiminin Tepkisi	402	"Türk Silâhlı Kuvvetlerinin Görüşü" ve DİSK'in Açıklaması	566
VII. DİSK'İN 6. GENEL KURULU	417	TARİŞ Olayları (18 Ocak – 16 Şubat 1980) ve İzmir Mitingi	568
VIII. 1978-1980 DÖNEMİNDE DİSK	433	24 Ocak İstikrar Programı ve İkinci Ören Toplantısı (31 Ocak – 2 Şubat 1980)	578
Eylemler	442	ANTBİRLİK Olayları (1 – 7 Şubat 1980) ve Antalya Mitingi	582
DİSK'in Örgütlenmesi	444	Kutlamalar – Mitingler	583
Yeni Yönetimin Çalışmaları	449	1 Mayıs 1980 Mitingi ve 30 Nisan 1980 Eylemleri	588
DİSK'in 11. Kuruluş Yıldönümü Kutlamaları (13 Şubat 1978)	451	Abdullah Baştürk'ün CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'e Mektubu	596
DİSK Yönetim Kurulu Toplantısı (14 Şubat 1978)	456	DİSK – TÜRK-İŞ İlişkileri	598
DİSK – TKP İlişkileri	459	7. Genel Kurula Doğru	603
Fehmi Işıklar'ın Başbakan Bülent Ecevit'e Mektubu	463	IX. DİSK'İN 7. GENEL KURULU	605
16 Mart Katliamı ve 20 Mart Faşizme İhtar Eylemi	464	X. 7. GENEL KURUL'DAN 12 EYLÜL DARBESİNE	623
DİSK'in İlişkileri	472	Genel Direniş Örgütlenme Çabaları	623
1 Mayıs 1978	473	Kemal Türkler'in Öldürülmesi	624
Görüşmeler – Kutlamalar – Tepkiler	484	DİSK'e Kapatma Davası	632
Toplumsal Anlaşma	486	Abdullah Baştürk'ün Değerlendirmeleri	633
Birinci Ören Toplantısı (1 – 4 Ağustos 1978)	489	12 Eylül 1980 Darbesi'ne Doğru	634
Demokratik Platform Girişimi	491	SONUÇ 637	
DİSK, Kamu Çalışanlarının Sendikal Haklara Kavuşmak İçin Verdikleri Mücadeleyi Destekledi	500	Sendikalar, Kurumlar, Gazeteler-Dergiler Sözlüğü 647	
DİSK Başkanlar Konseyi Toplantısı (12 – 13 Ekim 1978)	501	dizin 664	
DİSK'in TÜRK-İŞ'e İşbirliği Çağrısı	502		
DİSK Genel Temsilciler Meclisi Toplantısı (19 Kasım 1978)	506		

SUNUŞ

Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihinde yeterince incelenmemiş ve yazılmamış konuların başında, Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun, DİSK'in tarihi gelmektedir.

Bu kitapta, 1960'lı yılların başlarından itibaren dünyada, Türkiye'de ve sendikacılık hareketinde meydana gelen gelişmeler ışığında, 1967 yılında DİSK'in kuruluşunu ve 13 yıllık çalışmalarını ele alıp, DİSK'in öyküsünü 12 Eylül 1980'e kadar getiriyoruz.

İlk ortak kitabımızı 1976 yılında, ikimiz de DİSK'e bağlı Türkiye Maden-İş Sendikası'nda çalışırken yayınlamıştık. Birlikte yazdığımız ve Tüm İktisatçılar Birliği (TİB) tarafından yazarları belirtilmeden yayımlanan *Türkiye İşçi Sınıfı ve Mücadeleleri Tarihi*'nde DİSK'in kuruluşuna ve çalışmalarına ilişkin bir bölüm de vardı. İkimizin de yaşamının 35 yılı aşkın kısmı işçi sınıfı ve sendikacılık hareketiyle doğrudan ve dolaylı olarak yakın bir ilişki içinde geçti. Bugün geriye dönüp baktığımızda, 32 yıl önce yazdıklarımızın çok yüzeysel kaldığını düşünüyoruz. Ancak, DİSK'in tarihine ilişkin güvenilir bir kaynak da göremiyoruz. Canan Koç'un 1982 yılında AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi'ndeki yüksek lisans programı çerçevesinde hazırladığı 69 sayfalık DİSK tarihinin de, gerek kaynak yetersizliği, gerek DİSK hakkındaki davanın sürmekte olduğu bir dönemde hazırlanması nedeniyle, önemli eksiklikler içerdiği kanısındayız. Yıldırım Koç'un, Birinci baskısı 1998, İkinci baskısı 2003 yılında yapılan *Türkiye İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi Tarihi* kitabında da DİSK konusuna ancak özetle ve yetersiz biçimde değinilmiştir.

“Güvenilir bir kaynak”la kastımız, önce “ne oldu?” ve ardından da “niçin ve nasıl böyle oldu?” sorularına doyurucu yanıt verebilen bir çalışmadır.

DİSK’e ilişkin hiçbir kaynakta, çeşitli dönemlerde DİSK’e bağlı sendikaların ve bu sendikalara katılan sendikaların tam bir listesi bile yoktur. Böyle bir liste çıkarma çabası bile söz konusu değildir.

Çalışmamızın adını “*DİSK Tarihi: Efsane mi Gerçek mi?*” olarak belirlememizin nedeni de, bu öykünün gerçekte bugüne kadar yazılanlardan farklı olmasıdır.

Bu “gerçek” öyküyü yazmaya çalışırken, bildiğimiz bazı noktaların aktarılmasında tereddüt yaşadık. Bu noktalardan kesin kanıt bulamadıklarımızı eledik. Bir dönem suçlamalara konu olabilecek, ancak günümüzde bu niteliğini yitirmiş ilişkilerin büyük çoğunluğunu ise, bu ilişkiler bilinmeden gelişmelerin anlaşılamayacağı düşüncesiyle, kayda geçirmeyi tercih ettik.

DİSK’in 1967–1980 dönemindeki tarihi, Türkiye sosyalist ve komünist hareketinin bir bölümünün tarihi ile yakından bağlantılıdır. Bu tarih ve özellikle *Türkiye Komünist Partisi*’nin (TKP) politikaları incelenmeden DİSK tarihi anlaşılabilir. Bu hassas konu, 1991 öncesindeki DİSK tarihlerinin hiçbirinde ciddi biçimde ele alınmamıştır, “ihbarcılık” kaygısıyla alınmamıştır. Soğuk Savaş koşullarında anti-komünist cephede emperyalistlerle birlikte saf tutup DİSK hakkında açıklayıcı değil de suçlayıcı içerikle hazırlanmış birkaç kitap ise ilkindir ve düzeysizdir.

2008 yılına gelindiğinde 1967–1980 döneminde illegal siyasal yapılanmalarda yer alan kişiler ve bunların DİSK ve DİSK’e bağlı sendikalarla ilişkilerini açıkça yazmanın herhangi bir sakıncası kalmamıştır. Bu konularda yayımlanan araştırmalarda ve anılarda her şey açıkça anlatılmaktadır. Bu açıklığın, Türkiye sendikacılık hareketine de taşınması zorunludur.

DİSK’in kurulmasında ve özellikle 1975–1977 dönemi politikalarında belirleyici etkisi olan TKP’nin politikalarının anlaşılabilirliği ise, Sovyetler Birliği’nin ve ABD’nin Türkiye’ye yönelik politikalarının incelenmesini gerektirmektedir.

Yaşamın tüm karmaşıklığı DİSK’in tarihine yansımaktadır.

Biz bu kitapta “ne oldu?” ve “niçin ve nasıl böyle oldu?” sorularına yanıt ararken, özet olarak, tüm bu etmenleri dikkate almaya çalıştık.

Kitapta, yaşananları ve yapılanları yargılamaya çalışmak gibi bir anlayışımız olmadı. Bertolt Brecht, ünlü şiirlerinden birinde, tarihin kralların ve imparatorların tarihi olarak sunulmasını eleştirir. İşçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihi için de benzer bir değerlendirme yapılabilir. Bu anlayıştan hareketle, bazı sendikacıları göklere çıkarıp kahramanlaştıranlardan da, onları yerin dibine batırıp hain ilân edenlerden de farklı bir yaklaşım içinde olduk.

Bu noktada, “böyle bir çalışma yapmaya yetkimiz var mı?” sorusu akla gelecektir.

Var olduğunu düşünüyoruz.

35 yılı aşan doğrudan ve dolaylı sendikal çalışmalarımız sırasında birçok olaya tanık olduk; çok belge topladık. Belge toplama bir hastalık haline geldi. Bu belgeler, çoklukları sayesinde 12 Eylül’ün hışmından kurtuldu. 4 Temmuz 1983 gecesi evimiz polisler tarafından basıldığında, kütüphanemizin büyüklüğü nedeniyle kitaplarımıza dokunmadılar; yalnızca iki kitabımızı almakla yetindiler. Daha sonraki yıllarda Yıldırım Koç’un Türkiye YOL-İŞ Sendikası’nda ve TÜRK-İŞ’te, Canan Koç’un da Demiryol-İş ve Tarım-İş Sendikalarındaki çalışmaları sırasında da sendikal yaşama ilişkin binlerce kitap ve broşür edindik, sendika gazete ve dergileri ile metrelerce dosyayı ve gazete kesliğini topladık. Özellikle 1960’lı yıllara ilişkin birçok dosyayı çöpe atılmaktan veya soba tutuşturmada kullanılmaktan kurtardık. Bu dosyaların bir bölümünü, aradan geçen yıllara karşın, hâlâ tam olarak düzenleyebilmiş bile değiliz.

DİSK ve TÜSTAV çok güzel bir iş yaparak DİSK arşivini düzenledi ve kullanıma açtı. TÜSTAV, DİSK’in 1967-1977 dönemi Genel Kongre Karar Defteri’nin fotokopisini göndererek, çalışmamıza önemli bir katkıda bulundu. Ayrıca, Erden Akbulut, M.A.Aybar’ın TKP ile ilişkisine ilişkin önemli bir belgeye dikkatimizi çekti ve bu belgeyi bize iletti.

Babamız Dr. Kemal Koç’un 1940’lı yılların başlarından itibaren sistematik bir biçimde derlediği ve 2008 yılı başlarında sayısı 10 bini aşan kitaptan oluşan çok değerli bir kütüphane de elimizin altındaydı. Bu değerli kütüphanede, dünya ve Türkiye tarihine ilişkin hemen hemen tüm önemli Türkçe yapıtların yanı sıra, 1930’lu yılların *Yeni Adam*’ından, 1960’lı yılların *Yön*, *Sosyal Adâlet*, *Ant* (haftalık ve aylık), *Türk Solu*, *Emek*, *Aydınlık* (kırmızı ve beyaz) dergilerine kadar, çok önemli dergilerin tüm sayıları ve önemli olaylara ilişkin gazeteler ve gazete kesikleri de bu-

lunmaktaydı. 1970’li yılların sol dergi ve gazetelerini de o dönemde biz topladık.

DİSK’e bağlı Maden-İş’te çalışırken ve daha sonraki tarihlerde, DİSK yönetiminde görev almış sendikacıların bir bölümüyle ve sendika uzmanlarıyla arkadaşlıklarımız oldu. Daha sonraki yıllarda bu arkadaşlarımızın bir bölümüyle DİSK konusunu tartışma olanağı bulduk.

Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık tarihi konusundaki ilk ortak kitabımızın yayımlanmasının üzerinden 32 yıl geçti. Bu kitaba çeşitli araştırmalarda gönderme yapıldığını görmek bizleri sevindiriyor; ancak bir taraftan da eksiklikleri nedeniyle kaygılanıyoruz. 1967–1980 dönemine ilişkin “*DİSK Tarihi*”nin, en azından bu kitabın bazı bölümlerinin önemli yaklaşım ve bilgi eksikliklerini gidereceğini düşünüyoruz.

DİSK’in kuruluşunun üzerinden 41 yıl geçti. DİSK’in kurulmasına giden süreçte de 5–6 yıl sürmüştü. DİSK’in ve bağlı sendikaların faaliyetinin 12 Eylül 1980’de durdurulduğu düşünülürse, ele aldığımız dönem 30–50 yıl öncesine aittir. Bu döneme ilişkin belgelere erişilebilmesinin zorluğunu ve hattâ bazen olanaksızlığını ve bazı durumlarda örgütlerin yaşadıkları değişim sonrasında eski bazı belgeleri unutma ve unutturma çabalarını biliyoruz. Bu nedenle, birçok belgeyi metin içinde aynen verdik. Olanak olursa, DİSK’in bu dönemine ilişkin önemli belgeleri ve çeşitli konulara ilişkin daha ayrıntılı çalışmaları ayrı bir kitap olarak yayımlayacağız. Amacımız, bu belgeleri, daha sonraki yıllarda kafalarında farklı sorularla veya farklı yaklaşımlarla DİSK tarihini incelemek isteyenlerin kullanımına sunabilmektir.

Bu kitap için harcanan çaba gerekli miydi? DİSK’in 1967–1980 dönemi tarihinin incelenmesinin, bugünün anlaşılmasında ve sorunlara çözüm yollarının üretilmesinde bir yararı var mıdır?

Önemli olanın yöntem olduğu kanısındayız. Bugüne kadar Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin bütününe veya çeşitli parçalarının veya dönemlerinin tarihi yazılmıştır. Ancak bu tarihlerde kullanılan yöntemle, bizim yöntemimiz farklıdır.

Bizim çabamız, yargılamak, suçlamak veya övmek değildir; “ne oldu?” ve “niçin ve nasıl oldu?” sorularına yanıt aramaktır. Bunun için de bu süreci etkileyen tüm önemli uluslararası ve ülkeçi etmenlerin dikkate alınmasının gerekli olduğunu düşünüyoruz. Konuya bugün de benzer şekilde yaklaşılsa, günümüzün yapısının ve dinamiklerinin daha kolay

kavranabileceğini kanısındayız. Özellikle Türkiye’de uluslararası alandaki gelişmeleri dikkate almayan çalışmaların işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihini kavramada ve açıklamada yetersiz kaldığını düşünüyoruz.

Bu yaklaşımımız nedeniyle, yapılan hataları da ele almaya ve aktarmaya çalıştık. Bu konudaki ilkemiz, ABD işçi sınıfı tarihinde çok önemli bir yeri olan *Dünya Endüstri İşçileri* (IWW) tarihini yazan Fred W. Thompson’un tavrı oldu. Thompson, kendisinin de militanı olduğu IWW tarihini yazarken şunları söyler: “Mücadele tarihi yazarken başarılı olan etkinlikleri göklere çıkarıp, başarısızlıkları es geçmek, gemicilerin eline deniz altındaki kayalıkları ve sığ yerleri göstermeyen bir harita vermeye benzer.”

Ayrıca, Aziz Nesin’in şu değerlendirmesi son derece doğrudur: “İşçi sınıfımız, kendi içinde hesap sorma alışkanlığını kazanmazsa, günün birinde, zamanı gelince, egemen sınıftan da hesap soramaz.”

İkimizin tüm yaşamı da sendikalarda veya sendika dışında sendikacılıkla bağlantılı olarak geçti. Hangi konfederasyona bağlı olursa olsun, sendikacıların bazı davranışlarını herhalde en iyi yorumlayabilecek kişiler arasındayız. Sendikacıların pratik zekâlarının neleri yapmaya kadir olduğunu, sendikacının her adımının arkasında mutlaka kendisi açısından “geçerli nedenler” olduğunu iyi biliyoruz (bu “geçerli nedenler” bazen işçi sınıfının ve sendikacılık hareketinin çıkarlarına uygundur, bazen de kişiseldir, köylü kurnazlığıdır veya gayri-ahlakidir). “*Osmanlı’da oyun çoktur*” denir. Eskiden, “*sendikacı Osmanlı’yı suya götürür, susuz getirir*” derdik. Her siyasal eğilim, inanç ve kökenden ve şube yöneticisinden konfederasyon genel başkanlarına kadar her düzeydeki sendikacılarla 35 yılı aşkın bir süre ortak çalışmadan sonra, “*sendikacı Osmanlı’yı suya götürür, susuz getirir; bir daha suya götürür, bir daha susuz getirir ve belki bu işi bir defa daha yapabilir*” diyebiliyoruz. Bu nedenle, bu kitapta, sendikacıların davranışlarını sendikacılık hareketinin dışındaki bir kişiden farklı bir biçimde açıklamaya çalıştık.

DİSK’in 1967–1980 dönemi tarihinin ayrıntılı olarak incelenmesinin diğer bir önemi, sendikal örgütlerin siyasal partilerle ilişkisinden kaynaklanmaktadır.

Günümüzde giderek daha fazla tartışılan konulardan biri, sendikacılık hareketinin zayıflamasında 12 Eylül sonrasında hâkim olan “siyasetsizleştirme”nin etkileridir. Siyasî hareket, eğer “sendika – siyasî örgüt ilişkisi”

konusunda doğru bir yaklaşım içindeyse, günlük sorunların çözümünde günlük çözümler aramanın ötesine geçilmesini, dağın arkasının görülmesini sağlar. Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin bugün buna gerçekten büyük ihtiyacı vardır. Diğer taraftan, her kesimde olduğu gibi, bazı sendikacılarda da görülebilen kişisel zaafların sendika politikalarına yansımaları önlemenin yolu, siyasal birikimi olan işçilerin sendikal örgütlerdeki etkileridir. Ayrıca, siyasal inancı ve adanmışlığı olan bir işçinin sendikal mücadeleye katkısı çok daha fazla olacaktır. Ancak, siyasal hareketlerin sendikaları kullanmaya çalışması da büyük zararlar verebilir. Özellikle işçi sınıfı üzerinden siyaset yapma çabası içinde olanlar, çok sayıda siyasal örgütlenmeye (parti, hareket, eğilim, fraksiyon, grup, v.b.) bölünmüşse, bu kesimlerin sendikalardaki çalışmalarının sendikacılık hareketine zararı büyük olabilir. DİSK'in 1967-1980 dönemi tarihi, bu açıdan da günümüzdeki tartışmalar açısından son derece günceldir. DİSK'in ve çeşitli siyasal hareketlerin bu dönemdeki hatalarından ve başarılarından önemli dersler çıkarılabilir.

Bu kitabın, bu konuda ve benzeri konularda daha kapsamlı araştırmalarda yararlı olacağı inancındayız.

Temmuz 2008

Canan Koç – Yıldırım Koç

GİRİŞ

Sendikaların ortaya çıkışı ve gelişimi konusunda genelleme yapmak çok tehlikelidir. Konunun amatörleri bazen kolayca bir kıtadaki tüm ülkelerdeki ve hattâ tüm dünyadaki sendikaları kapsayan değerlendirmeler yaparlar. Halbuki her ülkenin sendikacılık hareketi farklı bir yol izler. Her ülkedeki farklı örgütlenmeler arasında da önemli farklar vardır. Ayrıca, hiçbir sendikal örgütün yapısı ve çalışmaları tüm yaşamı boyunca aynı değildir. İşçi sınıfının yapısı, bulunulan ülkenin uluslararası ilişkileri, uluslararası ilişkilerin genel durumu ve bunların ülkeye yansımaları, siyasal örgütlenmelerin gücü ve etkinliği, ekonominin durumu ve benzeri birçok etmen, bir sendikanın yapısını ve çalışmalarını etkiler. Bir sendikal örgütün zaman içinde değişmediğini ileri sürmek ise, ya bir başka hesabın sonucudur, ya da çok iyiniyetli bir amatörlüğün ifadesidir.

DİSK'in kuruluşuna giden süreç ve 1967–1980 dönemindeki öyküsü, bu açıdan son derece ilginç ve öğreticidir.

DİSK bugün de varlığını sürdürmekte ve Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi içinde görüşleri ve eylemleriyle önemli bir yer tutmaktadır. Ancak bugünün DİSK'i, 1967–1980 döneminin DİSK'inden çok farklıdır; çok farklı olmak da zorundadır. 1967–1980 döneminin ve günümüzün önemli farklılıkları, bu koşullardan önemli ölçüde etkilenen aynı sendikal örgütü de farklı kılmaktadır. Bu nedenle, her sendikal örgütün sürekli bir değişim içinde bulunmak zorunda olduğunu ve değiştiğini anmsa-

makta yarar vardır. Diğer bir deyişle, sendikal yapılar (en azından Türkiye’de), toplumsal ve siyasal süreçleri belirleyen değil, bu süreçler tarafından belirlenen örgütlenmeler oldu. Sendikaların bu süreçleri etkilediği anlar vardı; ancak bunların etkisi çok sınırlı kaldı.

Sendikaların ortaya çıkışı ve gelişimi her ülkede farklı bir yol izledi. Ancak, sendikaların gelişiminin ilk evresinde, genellikle kendiliğindencilik hâkimdi. Bu süreçte, vasıflı işçilerin oluşturduğu meslek sendikaları da, İngiltere’de ve ABD’deki kitle ve hattâ sınıf örgütlenmeleri de ortaya çıktı.

19. yüzyılın ortalarında Marksizm, işçi sınıfının tarihsel misyonunu keşfetti ve işçi sınıfı temelli bir siyasal hareket oluşturdu. Gelişmiş kapitalist ülkelerde Marksistlerin önderliğinde kurulan ve/veya çalışma yürüten sendikaların temel bakış açısı, sınıf mücadelesiydi. Bu sendikalara alternatif olarak oluşturulan sendikalar ise ya işyerinde işçi-işveren ilişkileriyle sınırlı bir anlayışa sahipti; ya da Marksistlerin sınıf mücadelesini temel alan anlayışlarına karşı Hıristiyanların oluşturduğu “sınıf işbirlikçisi” örgütlenmelerdi. I. Dünya Savaşı’na kadar sendikalara yüklenen işlevler, sınıf mücadelesi ile sınırlıydı.

1917 Rus Devrimi de bu süreci fazla etkilemedi. Sovyetler Birliği’nin “tek ülkede sosyalizm” politikasının ardından, kapitalist ülkelerde komünistlerin etkinliği altındaki sendikalar, ülkelerindeki sınıf mücadelesinde yer aldılar; sendikaların bu temel işlevi devam etti.

II. Dünya Savaşı sonrasında ise her şey değişti.

II. Dünya Savaşı sonrasında, kapitalist dünya iki önemli tehditle karşı karşıya kaldı.

Sömürge ve yarı-sömürge ülkelerin halkları emperyalizme karşı başkaldırdıklarında, sendikaları da bu mücadelede etkili bir güç olarak kullanmaya başladılar. Sömürge ve yarı-sömürge ülkelerin sendikaları, sınıf mücadelesinin bir unsuru olmaktan çok, bağımsızlık mücadelesinin bir aracına dönüştü. Buna karşılık, emperyalist ülkelerin devletleri ve sermayedar sınıfları da, emperyalist sömürünün sürdürülmesinde kendi ülkelerinin sendikalarıyla işbirliğine başladı (“sendika emperyalizmi”). Emperyalist döneme geçişle birlikte başlayan bu eğilim, II. Dünya Savaşı’ndan sonra büyük önem kazandı.

II. Dünya Savaşı sonrasında dünyanın üçte biri komünist partilerinin yönetimi altına girdi. Bu ülkelerdeki sendikaların öncelikli görevi sınıf

mücadelesi olmaktan çıktı, sosyalizmin kurulması, korunması ve komünizm doğrultusunda geliştirilmesine dönüştü.

Dünya sosyalist-komünist hareketinin en önemli unsuru sosyalist ülkeler olunca, kapitalist ülkelerde komünistlerin etkisi ve/veya hâkimiyeti altındaki sendikaların işlevi de ülkeyle sınırlı bir sınıf mücadelesinden çıktı, dünya çapında sürmekte olan sosyalizm-kapitalizm mücadelesine veya bu görünüm altında sürdürülen devletlerarası bir mücadeleye bağımlı kılındı.

Emperyalist ülkelerin bir bölümü sendikaların başka açılardan önemini faşizme karşı mücadelede keşfetti. II. Dünya Savaşı sırasında bazı sendikaların ilişkileri, anti-faşist mücadelede istihbarat toplamada ve ardından bazı operasyonlarda kullanıldı. II. Dünya Savaşı sonrasında ise, sömürge ve yarı-sömürge ülkelerin halklarının bağımsızlık mücadelesinde sendikaları kullanmalarına karşılık, emperyalist ülkeler, kendi sendikalarıyla da yakın bir işbirliği içinde, bağımsızlık mücadelesine katılmayan sendikalar kurdurtmaya ve/veya böyle sendikaları desteklemeye başladı. Sendikalar, doğrudan sınıf mücadelesinin dışında bir mücadelenin aracı haline getirildi.

Bu ve benzeri etmenler, sınıflar arasındaki ilişkilerin doğal ürünü olan sendikaların, sınıf mücadelesinin çok boyutlu bir nitelik kazanmasıyla, değişen koşullara uyum sağlamasına yol açtı. Sömürgelerin bağımsızlık mücadelesi de, sosyalist ülkelerin emperyalist ülkelerle mücadelesi de çağımızda sınıf mücadelesinin farklı ve yeni boyutlarıydı. Ancak sınıf mücadelesinin bu yeni boyutları, yalnız bir sınıf ilişkileri ve mücadele sisteminin ürünü olarak ortaya çıkan sendikaların yapısında ve çalışmalarında önemli değişikliklere neden oldu.

Türkiye’de sendikacılık hareketinin II. Dünya Savaşı sonrasındaki gelişimi, tüm bu dinamiklerden önemli ölçüde etkilendi.

II. Dünya Savaşı sonrasında dünyaya damgasını vuran siyasal etmen, Soğuk Savaş’tı. Sosyalizm dünya ölçeğinde ataktaydı. II. Dünya Savaşı’nın kaderini değiştiren ve insanlığın faşizme karşı mücadelesini başarıya götüren güç, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği idi. Sovyetler Birliği, 20 milyon insanını feda ederek insanlığı faşizmin karanlığından kurtarmıştı. Dünyanın üçte birinde komünist partileri iktidardaydı. Sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde anti-emperyalist bağımsızlık savaşları emperyalizmi geriletliyordu. Özellikle Avrupa’nın emperyalist ülkelerinde, faşizme ve işgâle karşı direnişte başı çekmiş olan komünist partilerinin büyük bir iti-

barı ve sendikalar üzerinde güçlü bir etkisi vardı. Emperyalizm, bu üç alandaki saldırı karşısında Soğuk Savaş'ı başlattı.

Soğuk Savaş, II. Dünya Savaşı sonrası dönemin tüm siyasal, toplumsal ve hattâ ekonomik ilişkilerine damgasını vurdu. Sendikal yaşam da bu etkilerden payına düşeni fazlasıyla aldı.

Soğuk Savaş'ın Türkiye'de sendikal yaşama etkileri açısından bazı alt dönemler söz konusudur.

1947–1953 ve 1953–1962 dönemlerinde Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketindeki gelişmeler, ABD – Sovyetler Birliği dengelerinde önemli bir rol oynamıyordu. ABD'nin bu dönemde Türkiye'deki sendikalara müdahalesi çok sınırlı kaldı. Bu dönemde Türkiye'deki sendikalar, anti-komünist bir çizgide ve işyerindeki işçi-işveren ilişkileriyle sınırlı bir sendikal anlayış çerçevesinde etkinlik gösteriyordu.

Sovyetler Birliği, 1947–1953 döneminin kazanımlarını güvence altına alma çabalarının ardından, 1954–1955 yıllarında bir dünya gücü olma çabasına girişti ve yeni stratejisiyle önemli başarılar kazandı. ABD ise 1961 yılında yeni bir Sovyet-karşıtı strateji formüle ederek, Türkiye'yi de içeren kapsamda uygulamaya soktu.

1962–1975 döneminde işçi sınıfının büyümesi ve Türkiye'de sendikacılık hareketinde sosyalist-komünist etkinin artma eğilimi, Türkiye – ABD ilişkilerinin bozulması ve Türkiye – Sovyetler Birliği ilişkilerinin gelişmesiyle örtüştü. Soğuk Savaş, Türkiye sendikacılık hareketine yansıtıldı. Sovyetler Birliği, 1960–1961 yıllarında emperyalist sömürüyü sınırlandırarak emperyalist ülkelerde sınıf mücadelesini keskinleştirmeyi temel alan bir strateji oluşturdu. TKP'nin Türkiye'de izlediği çizgi de bu anlayışa uygundu. Bu dönemde komünist partilerinin programı, dünya ölçeğinde sendikal hareketin birliğini anti-emperyalist ve anti-faşist bir anlayışla oluşturmak ve korumaktı. ABD'nin ve müttefiklerinin programı ise, anti-komünist ve anti-Sovyet bir cephe yaratmak ve komünistleri sendikal birlikten dışlayarak, onları “komünist sendikalar” biçiminde tecrit etmekte.

DİSK'i doğuran süreç, böylesi bir ortamda, 1962 yılında başladı ve TKP'nin sendikal birliği sağlama konusundaki tüm çabalarına karşın, sendikal hareket, ABD'nin istediği biçimde bölündü ve sosyalistlerin ve komünistlerin işçi sınıfının büyük çoğunluğundan tecrit edildiği bir süreç başladı. Ülke içindeki gelişmeler de bu bölünmeyi destekleyici bir etki yarattı.

DİSK'in kuruluşu salt sınıflar mücadelesi dinamikleriyle açıklanamayacak kadar karmaşıktır. DİSK'in özellikle 1974 yılından sonraki gelişimi de benzer karmaşıklıkta bir süreçtir.

Ancak ABD'nin sosyalistleri-komünistleri işçi sınıfından tecrit etme politikaları, gelişen sınıf mücadelesine, TÜRK-İŞ'te izlenen sendikal politikaların yarattığı tepkilere ve sosyalistlerin-komünistlerin 1970'lerdeki başarılı çalışmalarına bağlı olarak, amaçlanandan farklı sonuçlar doğurdu ve komünistlerin etkisinin artmasına neden oldu.

DİSK, 1967–1975 döneminde, siyasal örgütlerden bağımsız bir sendikal merkez olarak, hem sınıf mücadelesi temelli bir anlayışla hareket etti ve sosyalizmi savundu, hem de Soğuk Savaş'ta anti-emperyalist bir çizgiyi destekledi. Ancak anti-emperyalist çizgisi, emperyalizm açısından bir tehdit oluşturmadı. Örneğin, *Türkiye Öğretmenler Sendikası* (TÖS)'nin anti-emperyalizmi emperyalist güçleri tehdit ediyordu, çünkü 100 bin dolayında öğretmenin etkisi milyonlarca insana ulaşıyordu. DİSK ise yalnızca söylemde anti-emperyalistti ve sosyalistti. Anti-emperyalist ve sosyalist bir tavır ve söylem, DİSK tarihinin en onurlu özelliklerinden biridir. Ancak bu tavır ve söylem, eyleme dönüşmediği ve üye kitlelerinin ötesinde geniş kitlelere iletilmediği sürece, emperyalizm açısından ciddi bir tehdit olarak algılanmıyordu. Bu nedenle de, 12 Mart 1971 darbesi sonrasında TÖS aleyhinde dava açılırken, DİSK'le ilgili dava açılmadı. TÖS yöneticileri uzun süre tutuklu kalırken, DİSK yöneticileri çok kısa bir süre ve çok rahat koşullarda gözaltında tutuldu.

Türkiye – Sovyetler Birliği ilişkileri 1965 yılından itibaren hızla gelişti. Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den beklentisi, sosyalizm değil, Ecevit'in CHP'sinin programının hayata geçirilmesiydi. Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında Nisan 1972'de imzalanan İyi Komşuluk İlişkileri Bildirgesi ile Sovyetler Birliği, Türkiye'deki komünist örgütleri desteklememeyi kabulendi. Sosyalist ülkelerdeki TKP kadrolarına, “Türkiye'ye dönün” talimatı verildi. 12 Mart öncesinde yetişmiş sosyalist kadroların bir bölümünün (Nihat Akseymen'in önderliğini yaptığı *İşçinin Sesi* ve Nabi Yağcı – Veysi Sarısözen'in önderliğini yaptığı *Partizan* hareketleri) TKP'yi yeni bulunduğu koşullarda, İ.Bilen'in önderliğinde bir “atılım” başlatıldı ve TKP, bir radyodan maddî bir güce dönüştü, tarihinde ilk kez Türkiye'de kitlesel bir güce kavuştu.

Türkiye'nin ABD ile ilişkilerinin 1974 Temmuz'unda haşhaş ekimi

ve Kıbrıs çıkartması ile daha da bozulması, Sovyetler Birliği'ni umutlandırdı ve TKP'nin 1974 Eylül'ünde Maden-İş genel kurulunda atağa kalkmasında etkili oldu. 1975 yılında ABD ambargosu ve arkasından Türkiye'nin Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni ilânı ve Amerikan üslerinin faaliyetini durdurması, Sovyetler Birliği'nin umutlarını daha da artırdı ve bu süreçte DİSK'in yönetiminde TKP'nin etkinliği sağlandı. Kıbrıs harekâtının itibarını da arkasına alan Ecevit'in, iktidara yürüme süreci olarak beklenen dönem, *Sovyetler Birliği* için umut, ABD için kaygı doluydu. Bu koşullarda dünyada 1975 yılında başlayan yumuşama, Türkiye'de Soğuk Savaş'ın en acımasız savaşlarından birine dönüştü. ABD, Türkiye'de kendisiyle işbirliği yapan anti-komünist ve anti-Sovyet kişi, kurum ve siyasal hareketlerle işbirliği içinde, bu gidişi engelleyecek her türlü eylem, provokasyon ve saldırıyı başlattı.

ABD'nin Türkiye'yi istikrarsızlaştırarak Sovyetler Birliği'nin dostluk stratejisini bozma oyunu 1975 yılında uygulamaya sokuldu. Halk arasındaki saflaşmalar kutuplaşmaya ve silâhlı çatışmalara dönüştürüldü. Darbe girişimleri oldu. Kavga, içsavaşa doğru turmandırıldı.

1978 yılı ABD açısından daha da kaygı verici gelişmelerle doluydu.

Ecevit Hükümeti, Sovyetler Birliği'nin Türkiye için bir tehdit oluşturmadığını açıkladı. Sovyetler Birliği Genelkurmay Başkanı Türkiye'yi, Ecevit ise Moskova'yı ziyaret etti. İki ülke arasında 1978 yılında İyi Komşuluk ve Dostça İşbirliği Siyasal Belgesi imzalandı. Afganistan'da Sovyet yanlısı darbe ve İran'da Şah karşıtlığının hızla yükselişi de ABD için yeni kaygı kaynaklarıydı.

ABD emperyalizminin ve ülkemizdeki anti-emperyalizm karşıtı kişi, kurum ve siyasal hareketlerin 1975 yılında başlayan kanundışı saldırı ve provokasyonları, TKP etkisi altındaki DİSK'i aktif bir anti-faşist tavra itti. DİSK yöneticileri ise, TÜRK-İŞ'i de bu saflaşmada açık tavır almaya çağırды ve bu saflaşmadan yararlanarak örgütsel gücünü artırmaya çalıştı. DİSK'in 1975 Eylül'ünden itibaren gündemine giren anti-faşist mücadelenin gerisinde bu kaygılar ve hesaplar yatıyordu.

1978 yılında ABD'nin cevabı, Kahramanmaraş katliamı ve cinayetlerin kitleselleşmesi oldu. İran'da yönetim değişikliği, bu süreci hızlandırdı. ABD, ambargoyu kaldırdı, ancak Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile ilişkilerinin daha da gelişmesini engelleyemedi. İki ülke arasında ticaret hızla arttı. Sovyetler Birliği'nin 1978 yılında en fazla ekonomik yardım yap-

tığı ülke, Türkiye idi. 5 Haziran 1979'da imzalanan ekonomik işbirliği anlaşmasıyla bu ilişkiler, tarihin en üst düzeyine çıktı.

ABD, Türkiye'ye ihtiyacının daha da arttığı bir dönemde böylesi gelişmelere daha fazla tahammül etmedi. Sağ-sol kavgası görünümü altında saldırı ve provokasyonlar içsavaşa evrildi.

Bu süreçte Sovyetler Birliği'nin hedefi neydi? İç savaşa doğru tırmanan bu süreç yalnızca ABD tarafından mı yönlendiriliyordu? Sovyetler Birliği'nin de, "kurtarılmış bölgeler"e kadar gelişen bu kutuplaşma ve iç savaş sonrasında, Türkiye'nin belirli bölgelerinde etkili olan güçlerin çağırısı üzerine askerî müdahalesi ve bir Kuzey-Güney veya Doğu-Batı biçiminde bölünmüş bir Türkiye stratejisi de var mıydı? Bu olasılık tümüyle reddedilemez; ancak açıklanan strateji, Türkiye'yi (bir bütün olarak) düşman kamptan çıkarıp tarafsızlaştırmaya yönelikti.

Dünyada 1975 yılında yumuşama başladı. Dünyada yumuşama yaşanırken, ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki mücadele en sert biçimiyle Türkiye'de sürdü. Bugün bile tam olarak bilemediğimiz etkiler ve ilişkilerle, Türkiye'de bir içsavaş adım adım geliştirildi. DİSK de bu süreçte tavır aldı, saf tuttu; tavır almak ve saf tutmak zorundaydı da.

Bütün bu gelişmelere bağlı olarak, DİSK, 1975 yılında anti-emperyalist ve sosyalist kimliğine anti-faşist kimliği de ekledi. Bugün geriye dönük bakıldığında, o dönemin "anti-faşist" mücadelesinin ne kadar sınıf mücadelesi, ne kadar Soğuk Savaş'ın Türkiye'ye yansıtılması olduğu tartışılabilir.

1975–1980 döneminde Sovyetler Birliği'nin Türkiye'deki hedefi "anti-emperyalist ve anti-faşist" bir cephe yaratılmasıydı. ABD'nin hedefi ise anti-komünist bir cephe oluşturmaktı. DİSK, bu dönemde, anti-faşist mücadeleyi öne çıkarttı. İşin ilginç yanı, bir taraftan "sınıf ve kitle sendikacılığı" adı altında sınıfın en geniş kesimlerinin biraraya getirilmesi savunuluyordu; diğer taraftan, Soğuk Savaş'ın Türkiye'ye yansıtılmasının bir sonucu olan "anti-faşistler – anti-komünistler" cepheleşmesi (bir ölçüde de kaçınılmaz olarak) öne çıkıyordu. Sınıf mücadelesi temelinde insanları örgütlemenin oldukça zor olduğu koşullarda, anti-faşist bir programla kendisini "solcu" olarak nitelendiren insanları veya çeşitli nedenlerle hedef seçilenleri (örneğin, Aleviler) örgütlemek çok daha kolaydı. DİSK, hem artan saldırılar, hem Sovyetler Birliği'nin politikaları, hem de örgütlenmede sağladığı pratik yararlar nedeniyle, anti-faşist mücadeleyi 1975 yılın-

dan itibaren ön plana çıkardı. Bu ise sınıf mücadelesinin bir aracı olan sendikaların yapısını ve çalışmalarını değişikliğe uğrattı. Anti-faşist mücadelede sendikaları kullanma çabaları, DİSK'in yapısını etkiledi. 1978 yılından itibaren, *Devrimci Yol* ve *Kurtuluş* gibi daha radikal ve silahlı eylemi temel mücadele biçimi kabul eden örgütlenmelerin etkili olduğu sendikaların da DİSK'e üye olması, DİSK'in yapısını ve işleyişini daha da karmaşıktırdı.

Tekrar vurgulamak gerekirse, 1975–1980 döneminde DİSK'in takındığı (emperyalizm tarafından yönlendirilen acımasız saldırılar nedeniyle de takılmaktan başka çaresinin de olmadığı) anti-faşist tavır, Türkiye'deki sınıf mücadelesinin bir sonucu değildi; dünyada yumuşama yaşanırken Türkiye'de en acımasız bir biçimde sürdürülen Soğuk Savaş'ın sonucuydu.

Kürt milliyetçiliğinin güç kazanması sonucu, 1978 yılından itibaren DİSK'in sloganlarına “anti-şovenizm” de eklendi.

DİSK, 12 Eylül'e doğru, bu tartışma, bölünme ve saflaşmaların da etkisiyle, önemli bir güç kaybına uğramıştı. Bunun en açık kanıtı da, 12 Eylül Darbesi'nin daha önceden bilinmesine karşın, bu bilginin kamuoyuna açıklanmaması ve bir direnişin örgütlenmemesidir; bir genel grev çağrısı bile yapılmamasıdır. DİSK'e bağlı sendikaların üye sayısı 1970'lerin başlarında yaklaşık 100 bin iken, 1980 yılında yaklaşık 400 bine çıkmıştı; ancak DİSK'in gücü azalmıştı ve genel bir direniş örgütlenme gücü kalmamıştı.

Kitap, bu süreci incelemeye ve anlamaya çalışmaktadır.

1967–1980 döneminin DİSK'ini, hem dönemin TÜRK-İŞ'inden, hem de günümüzün DİSK'inden ayıran en önemli özellik, sosyalizmin hedeflenmesi ve sosyalist örgütlerle yakın ilişkidir. “DİSK” denildiğinde akla gelen nitelikler, bu özelliğin ürünüdür. Kitapta ele alınacak birçok eksikliğine ve hatasına karşın, DİSK'i hafızalardaki DİSK yapan ve bugünkü DİSK'te eksik olan, “sosyalizm”dir, sosyalist örgütlerle yakın ilişkidir.

Diğer taraftan, Soğuk Savaş koşullarında Türkiye gibi bir ülkede bir sendikal örgütlenmeye “sosyalizm”in bir amaç olarak benimsetilmesinin ve bu örgütlenmenin sosyalist-komünist hareketlerle yakın ilişki içine sokulmasının, kendisi açısından yaratabileceği sakıncalar da büyük oldu. Hele sosyalist-komünist hareketin bölündüğü ve birbirleriyle neredeyse sa-

vaştığı koşullarda, DİSK'in (ona kimlik ve birçok önemli nitelik kazandırmış olan) sosyalistliği, onu güçsüzlüğe ve yenilgiye götürdü. Sosyalist-komünist hareketlerin her biri kendi iktidar mücadelesi sürecinde DİSK'i kullanmak istedi; bu amaca uygun bir DİSK bulamadığında da, DİSK'i sert bir biçimde eleştirdi. DİSK ise, sosyalist-komünist hareketlerin bir bölümünden destek almaya çalıştıkça, hem devletle, hükümetlerle ve diğer siyasal partilerle, hem işçi sınıfının sosyalist olmayan kesimleriyle, hem de sosyalist-komünist hareket içindeki diğer yapılanmalarla ilişkilerinde ciddi sorunlar ve sıkıntılar yaşadı.

DİSK'in yapısı ve çalışmaları zaman içinde önemli değişikliklere uğradı; ancak sosyalist-komünist hareketin 1967–1980 döneminde DİSK üzerinde zaman içinde değişmeyen kalıcı etkileri oldu.

Sosyalist-komünist hareketin DİSK'e kazandırdığı en önemli özellik, “işyerinin sınırlarının ötesinde düşünme”dir. DİSK'in bu çizgisi, kuruluşu sürecinde kamuoyuna açıklanan ilk belgelerde bile belirgindir.

DİSK, bağlı sendikalarda örgütlenen işçilere sınıf bilinci ve hattâ sosyalist bilinç vermeye çalıştı. Onlara, işyerindeki sorunların kaynağını ve nedenlerini sorgulamayı öğretti. Ülkemizin bağımsızlığı, ulusun egemenliği, Amerikan emperyalizmi, ABD üsleri, Vietnam gibi konuların sendikaların gündemine girmesini sağladı.

DİSK, üye kitesine ve kamuoyuna, yaşamın her alanına ilişkin ekonomik, toplumsal ve siyasal talepler ve alternatif programlar sundu. Daha doğrusu, sosyalist-komünist hareketin geliştirdiği programları onayladı, sahiplendi ve savundu.

Sosyalist-komünist hareketin DİSK aracılığıyla işçi sınıfının bazı kesimlerine kazandırdığı diğer bir özellik, “sendika-içi örgütlenmeler”dir. Sınıf olgusunu temel kabul eden ve sınıf mücadelesi gerçeğini gören bir hareket, konumunu güçlendirmek için güçlü bir sendika-içi yapılanmaya gitmeye çalışır. İşçiler DİSK'te bunu öğrendiler ve geliştirdiler.

Sendika-içi örgütlenmeler sendika-içi demokrasiyi geliştirdi mi veya bu iki olgu birebir bağlantılı mıdır? Hayır. DİSK'te ve bağlı sendikalarda sendika-içi örgütlenmelerin geliştirilmesi, sendika-içi demokrasinin gelişmesine önemli katkılarda bulunmadı. Bazen tam tersi oldu. Sosyalist-komünist hareketin bölünmüşlüğü koşullarında, DİSK'te ve bağlı sendikalarda ciddi bir tasfiyecilik yaşandı. “Tabanın söz ve karar sahibi olması” ve “demokratik merkezîyetçilik” gibi ilkelere karşın, özellikle iç-ör-

gütlenmelerin öne çıktığı 1975–1980 dönemi, tasfiyeciliğin ve anti-demokratik uygulamaların da en fazla yaygınlaştığı dönem oldu.

Sosyalist-komünist hareketin DİSK'e kazandırdığı bir başka özellik ise, örgütlü kitle eylemleri geleneği oldu. Başarılı bir miting örgütlemek, ciddi bir deneyim, coşku, inanç gerektirir. Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihinde sosyalist-komünist unsurların etkisi olmadan gelişen kitle eylemleri oldu. 31 Aralık 1961 Saraçhane Mitingi, 1968–1970 döneminin fabrika işgâlleri, 15–16 Haziran 1970 olayları hep bu niteliktedir. Ancak, 1975–1980 döneminin birbiri ardı sıra yapılan miting ve direnişleri, ağırlıklı olarak sosyalist-komünist hareketlerin etkisiyle kararlaştırıldı ve bu nitelikte kadrolarca örgütlendi. Bu eylemler, ülkemizde önemli bir gelenek yarattı.

1967–1980 dönemi DİSK'ini öğrenmeye çalışırken ve DİSK'in çalışmalarını değerlendirilirken, Türkiye'de o yıllarda dış rekabete karşı korunmuş ve sürekli olarak genişleyen bir iç pazar olduğu ve DİSK'in en militan ve önemli sendikalarının ithal ikameci sanayileşme modelinden yararlanan işkollarında örgütlü olduğu da unutulmamalıdır.

1961-1980 dönemi, 1946-1961 döneminde başlayan siyasal ve toplumsal çeşitliliğin ve hareketliliğin hızlandığı yıllardır.

Bu yıllarda sosyalist-komünist hareket, ilk kez yaygın ve kitleselleşen legal ve illegal örgütlenmeler oluşturdu. *Türkiye İşçi Partisi*'nin (TİP) kuruluşundan kısa bir süre sonra girdiği yol, Türkiye'de demokratik sosyalist hareketin kitlelerin gözünde meşruluk kazanmasına büyük katkılarda bulundu. Kürtçü hareketler, uzun bir aradan sonra, sosyalist solla ittifak halinde yeniden ortaya çıktı ve kitle tabanı oluşturmaya çalıştı. Sosyalist-komünist solun bir bölümü ilk kez 1970 yılında devlete karşı silâhlı eyleme başladı. Bu hareketlerin bir kısmı 1975-1980 döneminde kitleselleşti. Devlet ve hükümetler, Soğuk Savaş koşullarında, Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığına ve bütünlüğüne karşı en büyük tehdit olarak algıladıkları Sovyetler Birliği ve sosyalist-komünist harekete ve Kürtçülüğe karşı, İslâmcı ve Ülkücü hareketleri desteklediler ve kullandılar. Bu dönemde CIA'nın, KGB'nin, Mossad'ın ve diğer yabancı istihbarat örgütlerinin, ülkemizdeki bazı gizli örgütlenmelerin ve bunların görevlilerinin ve provokatörlerin çalışmaları ve cinayetleri hâlâ açığa çıkmamıştır. Bu faaliyetlerin yetersiz kaldığı dönemlerde ise, 12 Mart 1971 darbesi ve 12 Eylül 1980 darbesi geldi.

Bu gerginlik ortamında, sınıfsal kimlikler birçok durumda ikinci plana itilerek, gerçek sınıf çıkarlarını yansıtmayan bir “sağ” - “sol” kavgası yaratıldı; alevi-sünni saflaşmaları körüklendi. Türkiye, enerjisinin ve gücünün önemli bir bölümünü, herkes için büyük acılar yaratan bu saflaşmalarda harcadı. Bu saflaşma ve kavgalar, işçi sınıfı hareketinin kendi sınıf çıkarları doğrultusunda gelişimini de olumsuz doğrultuda etkiledi. Özellikle 1978 yılında Malatya, Sivas, Elazığ ve Kahramanmaraş ve 1980 yılında Çorum olayları, halkı böldü ve çatışmalardan yıldırıldı. 6 Eylül 1980 günü Konya'da düzenlenen *Kudüs'ü Kurtarma Günü Mitingi* ise 12 Eylül darbesini birçok insanın gözünde meşrulaştırdı.

Bu dönemde ülkede önemli bir sermaye birikimi ve kapitalistleşme yaşandı. Endüstrileşmede önemli başarılar elde edildi. Köyden kente göç hızlandı. Köylerde yaşayanların da toplumsal ve siyasal gelişmeleri izlemelerini kolaylaştıran radyo ve televizyon yaygınlaştı. İşçi sınıfı ve sendikacılık hareketi bir güç halini aldı; ancak bölünmelerden de olumsuz biçimde etkilendi. 1975-1980 döneminde siyasal sendikacılık ön plandaydı. Özellikle toplu iş sözleşmeleri aracılığıyla gerçek ücretler artırıldı, yeni haklar elde edildi. Ancak, kapitalizmin *Altın Çağı*'nın sona erışı ve bunamlılar dönemine giriş, 1970'lerin ikinci yarısından itibaren işçi sınıfını ve sendikacılık hareketini doğrudan etkilemeye başladı.

DİSK'in 1967-1980 dönemindeki tarihi, bu genel çerçeve içinde ele alınacaktır.

DİSK'e Bağlı Sendikaların Üye Sayıları

<i>SENDİKA</i>	<i>ÜYE SAYISI</i>
ASIS	3.800
Aster-İş	3.600
Basın-İş	4.800
Baysen	8.200
Bank-Sen	42.000
Dev Maden-Sen	12.500
Devrimci Sağlık-İş	4.300
Devrimci Yapı-İş	2.600
İlerici Deri-İş	2.900
Fındık-İş	5.800
Genel-İş	121.500
Gıda-İş	10.100
Hürcam-İş	3.900
Keramik-İş	6.200
Lastik-İş	14.900
Limter-İş	1.800
Maden-İş	98.500
Nakliyat-İş	4.200
Oleyis	40.500
Sine-Sen	600
Sosyal-İş	8.700
Petkim-İş	16.700
Taper-İş	2.000
Tarım İşçileri Sendikası TİS	15.800
Tekges-İş	7.800
Tekstil	62.000
Tümka-İş	2.100
Yeni Haber-İş	4.100
Yeraltı Maden-İş	11.800
TOPLAM	523.700

SONUÇ

DİSK, 1962 yılında başlayan bir sürecin sonunda, Sovyetler Birliği'nin ve TKP'nin politikalarına ters düşen bir biçimde ve Türkiye'de gelişen sınıf mücadelesinin yarattığı ihtiyacı karşılayacak şekilde 1967 yılında kuruldu.

DİSK'in 1967-1980 dönemi tarihini,

- Türkiye-ABD, Türkiye-SSCB, SSCB-ABD ilişkileri, Soğuk Savaş;
- Dünyada anti-emperyalist mücadelenin yükselişi ve Sovyetler Birliği'nin güçlenişi;
- Sosyalist-komünist hareketin dünyadaki bölünmüşlüğü, Türkiye'de kitleselleşmesi ve bölünmesi;
- Gelişen Kürt Milliyetçiliği;
- Sayısı artan ve ancak tam mülksüzleşmemiş bir işçi sınıfı;
- Toplam istihdam içinde kamu kesiminin büyüklüğü;
- Ekonomik büyüme ve ardından 1978-1980 krizi;
- İthal ikâmecî sanayileşme ve tıkanması

gibi etmenler ışığında incelemek gereklidir.

DİSK 12 Eylül 1980 darbesinde ABD emperyalizminin ve devletin hedefi oldu.

Türkiye'de 1929'dan beri uygulanagelen ithal ikâmecî sanayileşme modeli 1978-1980 döneminde tılandı. İhracata dönük sanayileşme modeline geçişte gündeme gelen 24 Ocak 1980 istikrar programını doğru olarak kavrayarak ona karşı etkili bir mücadeleyi başlatan güç, DİSK'ti. AP azınlık hükümeti parlamenter demokrasi içinde 24 Ocak istikrar programını uygulatamayınca, 12 Eylül darbesi gündeme geldi.

Bu yıllarda gündeme gelen yeni uluslararası işbölümünde az gelişmiş ülkelerin ulusötesi şirketler tarafından ucuz işgücü kaynağı olarak kullanılması gündemdeydi. DİSK'in mücadelesi, bu çabaların önündeki en önemli engeldi. Bu engelin kaldırılması için 12 Eylül darbesinin en önemli hedefi DİSK oldu.

Türkiye'de sosyalist-komünist hareket ilk kez kitle tabanı kazandı. Büyük kentlerin bazı bölgeleri ve bazı iller, kurtarılmış bölge haline geti-

rildi. Ülkücüler de bazı bölgeleri kendi denetimlerine aldılar. Sosyalist-komünist hareketin işçi sınıfı ile en etkin bağlantı kurma aracı, DİSK'ti.

1975-1978 döneminde dünyada yumuşama yaşanırken, ABD ile SSCB arasındaki rekâbet, Türkiye'de içsavaş biçiminde en sert şekilde sürdürülüyordu. 1978-1980 döneminde Soğuk Savaş'ın canlanması, Türkiye'nin dış politikada Sovyetler Birliği'ne daha da yakınlaşması ve Türkiye'deki ABD üslerinin ABD açısından öneminin daha da artması koşullarında, anti-emperyalist mücadeleyi kitlelere yaymada çok etkili bir araç olan DİSK, emperyalizmin, sermayenin ve devletin hedefi haline geldi.

DİSK'i hafızalardaki DİSK yapan, sosyalizm ve sosyalist-komünist örgütlenmelerdi. Ancak, çok ilginç bir biçimde, sosyalizm DİSK'e doping etkisi yaptı. Onu, önce geçici bir süre güçlendirdi ve ona önemli özellikler kazandırdı. Ancak arkasından DİSK'in zayıflamasına ve emperyalizmin, sermayenin ve devletin hedefi haline gelmesine neden oldu.

DİSK'i kuran sendikacılar 1967-1971 döneminde TİP'i kullandılar; ancak sosyalistlere sendikalarda çalışma olanağı tanımadılar, sosyalist TİP'e önemli bir kaynak aktarmadılar. DİSK'in sosyalistliği, yöneticilerin demeçleri ve açıklamaları düzeyinde kaldı.

DİSK yönetimi 1971-1975 döneminde CHP'ye yanaştı ve bu yıllarda DİSK'in sosyalizmle bağı kopmuş gibi gözüktü.

1975-1980 döneminde ise sosyalist-komünist hareketler DİSK'i kullandı; ama ona önemli bir renk ve güç de kattı. Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihinde sosyalist-komünist yapılanmaların bir ölçüde etkili olduğu iki dönem vardı: 1920-1922 yılları (İstanbul) ve 1946 yılının ikinci yarısı. Sosyalist-komünist hareket ilk kez 1975-1980 döneminde geniş işçi kitleleriyle etkili bağlar oluşturdu. Ancak dünya sosyalist-komünist hareketindeki bölünme, Türkiye sosyalist-komünist hareketindeki bölünme ve hatalar, uluslararası ilişkilerde yumuşamanın olduğu koşullarda süper güçler arasındaki mücadelenin Türkiye'de sürdürülmesi, 1978 yılından itibaren Soğuk Savaş'ın yeniden canlanması ve bu gelişmenin Türkiye'ye yansıtılması, 1978 yılında Türkiye ekonomisinin girdiği ekonomik bunalım gibi nedenlere bağlı olarak, DİSK zayıflatıldı ve hedef haline getirildi. DİSK yönetimi bir çaresizlik içinde yenilgiye sürüklendi.

DİSK'i önemli kılan özelliklerin çoğu, sosyalist-komünist hareketlerin DİSK'te etkili olduğu ve hattâ DİSK'i kullandığı 1975-1980 döneminde ortaya çıktı. Günümüz DİSK'ini hafızalardaki DİSK'ten ayıran temel özellik de, DİSK'teki sosyalizm eksikliğidir. Dünyada ve Türkiye'de bu-

gün güçlü bir sosyalist-komünist hareket yoktur. DİSK'in bugünkü politikaları da 1980 öncesinin sosyalizmden kaynaklanan etkilerden ve niteliklerden yoksundur.

DİSK'i hafızalardaki DİSK yapan ve onu TÜRK-İŞ'ten ayıran önemli noktalardan biri, sorunların sorumlusu olarak belirlenen güçtü.

TÜRK-İŞ 1962-1980 döneminde sınıf olgusunu reddediyordu. İşçilerin sorunlarının sorumlusu olarak tek tek işverenleri ve işveren örgütlerini gösteriyordu; dönem dönem de hükümetlere karşı tavır alabiliyordu. Ancak kesinlikle devlet politikasının dışına çıkmıyordu.

DİSK ise, tek tek işverenlere ve işveren örgütlerine yöneltilen eleştirilerin ötesine geçerek sermayedar sınıfa karşı tavır aldı (sınıf bilinci) ve kapitalizmin aşılması sosyalizmin kurulmasını savundu (sosyalist siyasal bilinç). DİSK bu anlayışı çerçevesinde hükümetlerle sık sık anlaşmazlığa düştü, hükümetlerin politikalarına karşı kitle eylemleri düzenledi. Ancak 1975 yılında komünistlerin DİSK yönetimini etkileri altına almalarından itibaren DİSK'in politikalarının devlet politikalarıyla çatıştığı alanlar oluştu.

Devlet, 12 Mart 1971 öncesinde bir tehdit olarak algılamadığı DİSK'e yönelik bir operasyona 12 Mart sonrasında gerek duymamıştı. 12 Mart sonrasında Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 3 No'lu Askerî Mahkemesi'nde *Türkiye Öğretmenler Sendikası* hakkında bir kapatma davası açılmışken, DİSK hakkında bu yola başvurulmadı. İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 27 Nisan 1971 günü TÖS'ün faaliyetini durdururken, DİSK'e dokunmadı.

DİSK, 1971-1974 döneminde de devlet politikalarıyla çatışmadı. DİSK'in Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi sonrasındaki tavrı bunun güzel bir örneğidir.

Ancak 1975 yılından itibaren, DİSK, devlet tarafından bir tehdit olarak algılanmaya başlandı.

DİSK yönetimi 1975 yılında Sovyetler Birliği'nin kontrolü altındaki TKP'nin hâkimiyeti altına girdi. 1978-1980 döneminde ise iktidar mücadelesini silâhlı eylem temelinde geliştirmeyi savunan siyasal hareketlerin DİSK'teki etkinliği arttı. Bunlara ek olarak, ulusal bütünlük açısından tehdit olarak algılanan çok hassas bir konuda DİSK'in politikası değişti.

DİSK 12 Mart öncesinde TİP içinde önemli bir gücü olan; 1965 yılında Kürdistan Demokratik Partisi Türkiye kanadını kuran; 1967-1969 döneminde çeşitli illerde Doğu Mitingleri ve ardından Doğu Geceleri dü-

zenleyen; 1969 yılında da çeşitli illerde Devrimci Doğu Kültür Ocakları kuran Kürt Milliyetçi Hareketleri ile mesafeli durmuş ve devlet politikasına ters bir çizgi izlememişti.¹

Ancak 1975 yılından itibaren bu çizgi değişti. 1975-1977 döneminde TKP'nin ve 1978-1980 döneminde DİSK'te yer alan bazı sendikaların yönetimlerinde etkili olan bazı komünist hareketlerin çabaları sonucunda, DİSK, ülkenin bütünlüğü açısından sakıncalı olarak algılanan "ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı" gibi ilkeleri savunmaya başladı.

DİSK'in böylesine mayınlı bir araziye girmesinin bir nedeni bu yıllarda bazı sosyalist-komünist hareketlerin Kürt Milliyetçiliğine ilişkin politikalarının DİSK'e yansıtılmasıydı. Diğer bir neden ise, özellikle 1978-1980 döneminde eylemci bir kitle gücüne doğrudan sahip olmayan DİSK yöneticilerinin müttefik arayışıydı.

Bu politikalar 1975-1980 dönemi DİSK'inin devlet tarafından önemli bir tehdit olarak algılanmasına yol açtı.

DİSK'i TÜRK-İŞ'ten ayıran önemli noktalardan biri de ittifaklar politikasıydı.

TÜRK-İŞ'te hâkim olan anlayış, mevcut ekonomik, toplumsal ve siyasal sistem içinde işçi sorunlarına çözüm aramaktı. DİSK ise alternatif ekonomik, toplumsal ve siyasal bir sistemi savunduğunu belirtiyor; bu nedenle saldırılara maruz kalıyordu. Saldırıları engellemek ve savunulan alternatif sistemi hayata geçirebilmek ise ittifakları gerektiriyordu.

DİSK bu nedenle diğer demokratik kitle örgütleriyle bazen açıklamalar, bazen de ortak etkinlikler biçiminde işbirlikleri geliştirdi. Bu ilişkiler 1975 yılına kadar istikrarsızdı. 1975 yılından itibaren, sosyalist-komünist hareketlerin artan etkisine bağlı olarak yoğunlaştı. 1975-1977 döneminde TKP'nin ittifaklar stratejisine uygun müttefikler bulunuyordu. 1978-1980 döneminin DİSK yönetimi ise, doğrudan eylem gücü zayıf sendikaların yöneticileri olduklarından ve hızla "tabansızlaştıkları" için, TKP'ye ve diğer bazı sosyalist-komünist hareketlere karşı müttefik arayışına girdi. UDC ve Demokratik Platform girişimleri bu açıdan önemlidir.

DİSK'i TÜRK-İŞ'ten ayıran noktalardan biri de, alternatif ekonomik, toplumsal ve siyasal bir sistemi savunmanın doğal sonucu olarak, kapsamlı programlar oluşturmaktı. DİSK, kurulduğu günden 1980 yılına ka-

¹ Gündoğan, A.Z., *The Kurdish Political Mobilization in the 1960's: The Case of "The Eastern Meetings,"* Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ, 2005; Devrimci Doğu Kültür Ocakları, *Dava Dosyası - 1*, Komal Yay., Ank., 1975.

dar kapsamlı talepler formüle etti. TÜRK-İŞ ise 1968 yılında yapılan genel kurulunda 23 ilke kabul etti ve bunlara 1970 yılındaki genel kurulunda bir ilke daha ekledi. Ancak, TÜRK-İŞ'in 24 ilkesi hiçbir zaman ciddi bir program olarak gündeme getirilmedi ve savunulmadı. DİSK ise alternatif programlarını ciddiye aldı ve savundu.

DİSK'in ayırıcı bir özelliği, işyeri örgütlenmeleriydi. İlk kez 15-16 Haziran öncesinde ortaya çıkan işyeri örgütlenmeleri, 1 Mayıs'ın hazırlanmasında, DGM Direnişi'nde ve özellikle de 1980 yılında azınlık AP Hükümeti'nin uygulamalarına karşı direnişlerde gündeme geldi. Ne ölçüde etkili olarak kullanıldığı tartışılabilir de, bu önemli uygulamayı Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketine katan örgütlenme DİSK oldu.

Sendika-içi demokrasi konusunda DİSK ve TÜRK-İŞ arasında önemli bir fark var mıydı? DİSK'in "tabanın söz ve karar sahibi olması" ve benzeri ilkelerine karşın, DİSK'te ve DİSK'e bağlı sendikalarda sendika-içi demokrasinin tam olarak uygulandığını söylemek olanaklı değildir. Sendikaların tüzükleri karşılaştırıldığında, bu açıdan önemli bir fark yoktur. Kipta önceki bölümlerde sunulan bazı uygulamalar da son derece anti-demokratiktir. TÜRK-İŞ daha ademi-merkeziyetçi (yerinden yönetimci) bir yapıya sahipti. TÜRK-İŞ yönetiminin bağlı sendikaların iç işlerine karışma kanalları ve olanakları zayıftı ve ayrıca böyle bir davranış büyük tepki çekirdi. DİSK içinde ise 1975-1980 döneminde bu uygulamaya çok sık başvuruldu.

Bu dönemde sendika-içi demokrasi açısından saygıyla anılması gereken bir isim, ASİS Genel Başkanı Cenani Bıçakçı'dır. Cenani Bıçakçı, tabandan bu konuda önemli bir talep ve hattâ destek olmaksızın, Aybarcı çizgisi ve kişiliği nedeniyle, ASİS'te gelişkin bir sendika-içi demokrasi uygulamaya çalıştı.

TKP'nin DİSK yönetiminde hâkim olduğu dönemde TİP'lilere ve "Maocu bozkurt, goşist ve troçkist" olmakla suçlananlara yapılanlar da, 1978-1980 döneminde TKP'lilerin ve Devrimci Yol'cuların hâkim olduğu sendikalara verilen geçici ihraç kararları da anti-demokratikti.

DİSK'i sendika-içi demokrasi açısından sıkıntıya sokan diğer bir uygulama da, 1975-1980 döneminde sosyalist-komünist siyasal hareketlerin sendikaları anti-demokratik bir biçimde dışarıdan yönetme ve Marksizmle ilişki kuramamış bir anlayış aracılığıyla giriştikleri kullanma çabalarıdır. Bu amaçla birçok anti-demokratik uygulamaya ve tasfiyeciliğe başvuruldu.

du. Böylece sendikada etkili olan siyasal hareket güçlenirken, sendika zayıflatıldı.

1967-1980 dönemi DİSK'inin günümüz açısından en ilginç yanlarından biri, sendikal – siyasal hareket ilişkisidir.

DİSK'in doğuş sürecinde TÜRK-İŞ'e yönelttiği en önemli eleştirilerden biri, "partilerüstü politika" idi. Ancak DİSK'i oluşturan sendikaların 1967 yılına kadarki politikaları ile, DİSK'in ve bağlı sendikaların çoğunun 1967-1974 dönemi politikaları da basın açıklamalarının ötesinde bir siyasal destek içermiyordu.

1975-1977 döneminde ise gizli ve bu nedenle de anti-demokratik bir biçimde TKP'nin DİSK yönetiminde hâkimiyet kurması süreci yaşandı. 1975-1980 döneminin ana özelliği de, sosyalist-komünist hareketlerin DİSK'i ve bağlı sendikaları anti-demokratik bir biçimde dışarıdan yönetmesi ve siyasal çıkarları doğrultusunda kullanmaya çalışmasıydı. Birçok sendikada sendika yönetimleri siyasal bağlantılara göre belirlendi ve tasfiyecilik yaşandı. Buna karşılık 12 Eylül sonrasında sosyalist-komünist örgütlenmelerin sendikacılık hareketinden tasfiyesinin getirdiği birçok olumsuzluk da, sendikaların zayıflaması ve zayıflatılmasında önemli bir etmen oldu. DİSK'in bu alandaki deneyimleri bu açıdan da çok önemlidir.

Bağıtlanan toplu iş sözleşmeleri nasıldı? DİSK'e bağlı sendikaların ve TÜRK-İŞ'e bağlı sendikaların işverenlerle bağtıladıkları toplu iş sözleşmelerinin karşılaştırmalı ve kapsamlı bir incelemesi bugüne kadar yapılmadı. Ancak gözlemlerimiz ve bilgimiz, bu konuda önemli bir fark olmadığı doğrultusundadır.² TÜRK-İŞ'e bağlı sendikaların özellikle kamu sektöründe bağtıladıkları toplu iş sözleşmeleri, ücretler ve yan ödemelerin yanı sıra, iş güvencesi, çalışma süreleri ve yönetime katılma konularında da işçiler açısından önemli kazanımlar getiriyordu.

Toplu iş sözleşmelerinde başarılı sonuçların alınması yalnızca ilgili sendikaların iç örgütlülüğüne, yöneticilerin yeteneklerine ve tavrına veya

² Toplu iş sözleşmelerinde yönetime katılma konusunda kapsamlı bir karşılaştırma için bkz. Canan Koç., *Çalışma Demokrasisi ve Türkiye'de Toplu İş Sözleşmeleri Aracılığıyla İşyerlerinde Kararlara Katılma*, Ank., 1982, 85 s. (Daktilo). Ayrıca kamu kesiminde 129 toplu iş sözleşmesinin ücret zammı ve yan ödemeler, iş güvencesi, çalışma süreleri, işçi-sendika-işveren ilişkisi açılarından karşılaştırılması için bkz. Yıldırım Koç., "12 Eylül Öncesinde Kamu Kesiminde İşçiler ve Toplu İş Sözleşmeleri," *Marxizm ve Gelecek*, No.4, Güz 1990, s. 31-58. Bu yazı daha sonra Yıldırım Koç'un *Türkiye İşçi Sınıfı Tarihinden Yapraklar* kitabında da yayımlanmıştır (Ataol Yay., İst., 1992).

örgütün eylem gücüne bağlı değildi. TÜRK-İŞ'e bağlı sendikaların kamu toplu iş sözleşmelerindeki başarısı başka etmenlere bağlıydı. DİSK'e bağlı Maden-İş ve Lastik-İş gibi sendikaların bu alandaki başarılarında ise korunmuş ve sürekli genişleyen bir içpazara mal üretmeyi temel alan ithal ikameci sanayileşme modelinin de önemli etkisi oldu.

Haftızalardaki DİSK'in belirgin bir özelliği de eylemlerdi. Bu eylemler de 1975-1980 döneminde, sosyalist-komünist hareketlerin DİSK yönetimini önemli ölçüde etkilediği dönemlerde önemlidir.

1968-1970 işyeri işgâlleri, 15-16 Haziran 1970 olayları ve ardından Adana'daki işyeri işgâlleri, DİSK yönetiminin aldığı kararlarla gerçekleşmedi. DİSK'in bilinçli ve örgütlü eylemlilik süreci, TKP'nin DİSK yönetimine hâkim olmasıyla başladı.

DİSK'in Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketine en önemli katkısı, anti-emperyalist ve bağımsızlıkçı tavrıdır. Bu tavır, 1975-1977 döneminde atılan "yaşasın Sovyetler Birliği" sloganlarıyla zedelenmiş olmakla birlikte, DİSK'in 1967 yılından itibaren NATO, ABD üsleri, AET (Ortak Pazar), OECD, IMF, Dünya Bankası, Vietnam Savaşı, ABD 6. Filosu'nun Türkiye'ye yaptığı ziyaretler ve özellikle ABD emperyalizminin saldırgan politikaları konularındaki açıklamaları ve etkinlikleri, DİSK'in ve Türkiye sendikacılık hareketi tarihinin onur sayfalarıdır.

1967-1980 dönemi DİSK'ini TÜRK-İŞ'ten ayıran önemli bir özellik de, emperyalist ülkelerden para almama tavrıydı. DİSK, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (Ortak Pazar) da emperyalist bir yapılanma olarak görüyor ve Türkiye'nin bu yapılanma ile ilişkilerinin kesilmesini istiyordu.

1967-1980 dönemi DİSK'ini ve bağlı sendikalarını Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihinde onurlu bir yere oturtan bir diğer özellik de, sendika yöneticilerinin ve çalışanlarının inançlı, özverili ve coşkulu çalışmalarıdır. Özellikle belirli siyasal hareketlerin mensubu olan sendika yöneticileri ve çalışanları, bu tavrılarıyla, hem büyük özveri örnekleri verdiler, hem de çok önemli işler başardılar.

Hangi siyasal görüşten olursa olsunlar, inandıkları dava uğruna büyük yokluklar içinde, büyük bir özveriyle kelle koltukta mücadele ettiler. Özellikle sendika çalışanları büyük çaba gösterdi. DİSK'in ve DİSK'e bağlı sendikaların tarihlerinde hep örgüt yöneticilerinin isimleri sayılır; ancak bu mücadelede en az onlar kadar önemli olan sendika çalışanları unutulur. Bugün, ne yazık ki, 1967-1980 döneminde DİSK'e bağlı sendikalarda ve hattâ yalnızca DİSK Genel Merkezi'nde çalışmış kişilerin tam

bir listesini yapmak olanaklı değildir. Günümüzdeki sendikacılık hareketinin en önemli eksikliklerinden birinin bu inanç, coşku ve özveri olduğu açıktır.

Günümüzdeki bazı olaylar dikkate alındığında DİSK’i bir kez daha saygıyla anmayı gerektiren bir konu, sendikanın maddî olanaklarının kullanılış biçimidir.

Günümüzde sendikaların maddî olanaklarının yasal ve yasadışı yollarla kötüye kullanılış konusu yaygın bir biçimde tartışılmaktadır. Ancak 1967-1980 dönemi DİSK’i konusunda bu tür iddialar son derece azdır. Kemal Türkler’in malvarlığı, DİSK-KENT ve Politika Gazetesi’ne aktarılan kaynaklar dışında bir iddia da yoktur. Belirli siyasal hareketlere 1975 yılından itibaren kaynak aktarılmıştır. Ancak kişisel çıkarlar için hırsızlık, yolsuzluk, zimmet, lüks tüketim, israf gibi uygulamalar çok seyrek rastlanan istisnai olaylardır. Bunda siyasal hareketlerin denetleyici ve cezalandırıcı etkisinin önemli ve belki de insan zaafının aşılmasında belirleyici olduğu düşünülebilir. Ayrıca istihbarat örgütlerinin yakından izlediği sendikacıların en ufak açığının onları yıpratmak amacıyla çeşitli gazeteler aracılığıyla kamuoyuna yansıtılacağı konusunda da kuşku yoktur.

Bu koşulların diğer bir sonucu ise, DİSK’in ve bağlı sendikaların yöneticilerinin büyük bölümünün düzgün aile yaşantıdır. Siyasî bir ideal uğruna mücadele eden, siyasal ilişkilerin yararını ve denetimini yaşayan bu insanların yaşantıları da bu anlayışa uygun oldu. Sendikacıların gelirleri genellikle mütevazı ve makul düzeylerde kaldı. Bazı sendikalarda yönetici ücretleri, işçi ücretleri düzeyinde tutuldu ve sendika yöneticilerine lüks olanaklar sağlanmadı.

Ancak vurgulanması gereken önemli bir nokta şudur: DİSK’in, ağırlıklı olarak sosyalistlerin ve komünistlerin etkisiyle Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihine onur sayfaları olarak kazandırdığı özellikler, işçileri DİSK’e bağlı sendikalara çeken nitelikler değildi. Bazı işçiler DİSK’e sıvacı bakıyordu, genellikle “DİKS” dedikleri örgüte bağlı sendikalara üye olurken bile DİSK’in adını öne çıkarıyorlardı. Ancak “sosyalist” kimliği öne çıkmış bir DİSK’e katılım, sosyalistlerin veya onlara güvenenlerin zaten çok az olan gücüyle sınırlı kalıyordu.

Bu koşullarda 1967-1968 yıllarından 1974-1975 yıllarına kadar DİSK’in temsil ettiği işçi sayısında önemli bir artış olmadı. DİSK’in TİP’le varıldığı sanılan ilişkisinin sona ermesi, CHP’de 1972 yılından itibaren yaşanan değişime DİSK’in destek vererek “sosyalist” görünüm-

münden kurtulması ve yeni kurulan TSİP ve TİP’e karşı tavır olarak “ılımlı” kimliğini pekiştirmesi sonrasında DİSK’e yeni sendika katılımları oldu. DİSK’in temsil ettiği işçi sayısındaki esas artış, mevcut sendikaların yeni işyerleri örgütlemesiyle değil, bağımsız sendikaların ve TÜRK-İŞ’te 1973 Genel Kurulu sonrasında dışlanan bazı sendikaların DİSK’e veya DİSK’e bağlı sendikalara katılmasıyla gerçekleşti.

1974-1977 döneminde belirleyici olan bu katılımlarken, bazı sendikalar da, ya benzeri bir süreçle, ya da bu sendikaların yönetimlerinde TKP’lilerin etkili olmaları sonucunda, DİSK’e bağlı sendikalara katıldı.

1975 yılından sonra ise DİSK’in yeni kazanımlarında sosyalist-komünist hareketlerin DİSK’te etkili olma çabaları ve emperyalist güçlerin ülkemizde yarattığı ülkücü-devrimci saflaşması ve kavgası etkili oldu. Toplum ayrıştıkça, ılımlı solcular bile, kaçınılmaz bir biçimde DİSK’e yöneldi.

DİSK’in büyümesinde diğer bir etmen de DİSK’i sosyalist-komünist hareketlerden kurtarma çabasıydı. Nitekim yeni katılımların yönetimdeki somut etkisi 1977 Aralık Genel Kurulu’nda yaşandı; Kemal Türkler’in yerini Abdullah Baştürk aldı.

DİSK’in birçok olumlu özelliğinin yanı sıra, önemli eksiklikleri de vardı.

DİSK, çeşitli nedenlere bağlı olarak, bağlı sendikaların toplu sözleşme politikaları arasında bir eşgüdüm sağlayamadı, konfederasyon düzeyinde bir toplu iş sözleşmesi stratejisi oluşturamadı ve uygulayamadı. Aynı dağınıklık grevler için de geçerlidir. Çeşitli girişimlere karşın, sermayeyle mücadelede ortak bir grev stratejisi geliştirilemedi, “kafa ve kasa birliği” sağlanamadı.

DİSK’te ve DİSK’e bağlı sendikalarda sendikal eğitim önemsendi; bu eğitimlerde sınıf bilinci ve sosyalist siyasal bilinç kazandırılması için büyük çaba harcandı. TÜRK-İŞ’te sendikacıların yoğun bir biçimde eğitilmeleri amacıyla Sendikacılık Koleji kurulmuştu. DİSK’te böylesine kurumsallaşmış bir yapı oluşturulmamakla beraber, DİSK’in savunduğu görüşlerin öğretilmesi ve tartışılması amacıyla çok sayıda eğitim semineri düzenlendi.

DİSK, iç farklılıklar, saflaşmalar ve hattâ düşmanlıkların sendikacılık hareketini, DİSK’i ve DİSK’e bağlı sendikaları böldüğü ve zayıflattığı koşullarda, 12 Eylül darbesine doğru sürüklendi. Ülkenin bir darbeye sürüklendiğini herkes seziyordu ve hattâ biliyordu. Ancak DİSK’in de, siyasal

partilerin de, sosyalist-komünist hareketin de bu gidişini durdurabilme niyeti, iradesi ve gücü yoktu. Yaşanan ekonomik, toplumsal ve siyasal ilişkiler çerçevesinde DİSK'in yenilmesi, DİSK'in 1967-1980 dönemi tarihinin sona ermesi kaçınılmazdı.

1967-1980 döneminin DİSK'i bugünkü DİSK'ten tamamiyle farklıydı; dönemin koşullarının ürünüydü; katkıları ve hatalarıyla Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin (tekrarlanması olanaksız olan) çok ilginç bir öyküsüydü.

SÖZLÜK

Kısa sözlükteki kavramlar, adlar, dergi-gazete, kurum-örgüt-parti adları 1980 yılı ve öncesine, elinizde bulunan kitap çerçevesinde gönderme yapmaktadır. Burada adı geçen kavramlar ve adlar DİSK Tarihi'yle dolaysız etkileşimleri – bağlamları çerçevesinde kullanılmış ve açıklanmışlardır.

Sendikalar (1960-1980)

AB-SEN: Anadolu Bankası Mensupları Sendikası. 1974 yılında İstanbul'da kurulan ve 1978 yılında DİSK üyesi Bank-Sen'e iltihak eden işçi sendikası.

ASİS: Ağaç Sanayii İşçileri Sendikası. 1973 yılında kurulan, ertesi yıl DİSK'e katılan ve Cenani Bıçakçı'nın başkanlığında önemli etkinlikler gerçekleştiren işçi sendikası.

ASTER-İŞ: 1975 yılında İstanbul'da kurulan ve 1976'da DİSK'e katılan millî savunma işkolu işçileri sendikası.

ATOM-İŞ: Atom, Azot, Boya, Kimya ve Petrol Sanayii İşçileri Sendikası. 1970'li yıllarda İstanbul'da faaliyet gösteren işçi sendikası.

BAĞIRSAK-İŞ: Türkiye Bağırşak İşçileri Sendikası. 1952 yılında İstanbul'da kurulan ve 1973 yılında DİSK'e katılan işçi sendikası. Bu sendikanın adı 1974 yılında Bar-Der-İş olarak değiştirilmiştir.

BAĞ-SEN: Banka işçilerini örgütleyen ve 1976 yılında DİSK üyesi Teknik-İş'e katılan işçi sendikası.

BANK-İŞ: Türkiye Banka, Sigorta, Büro İşçileri Sendikası. 1963 yılında kurulan ve bir süre DİSK üyesi olarak banka işçilerini örgütleyen sendika.

BANK-SEN: Türkiye Devrimci Banka ve Sigorta İşçileri Sendikası. 1972 yılında Yapı-Sen adıyla İstanbul'da kurulan ve 1976 yılında adını Bank-Sen'e çevirerek DİSK'e katılan işçi sendikası.

BAR-DER-İŞ: Bkz. Bağırşak-İş.

BASIN-İŞ: Türkiye Basın Sanayii İşçileri Sendikası. 1947 yılında İstanbul Basın Makinistleri Sendikası adıyla kurulan, 1957 yılında Türk-İş'e üye olan, 1967'de Türk-İş'ten ayrılarak DİSK'in beş kurucusu arasında yer alan ve DİSK üyeliğini aralıksız sürdüren işçi sendikası.

BASIN-İŞ: Türkiye Basın Yayın Grafiker ve Ambalaj Sanayii İşçileri Sendikası. 1945 yılında Ankara Matbuat Teknisyenleri Derneği adıyla kurulan, 1947 yılında sendikaya dönüşen ve daha sonra Türk-İş'e üye olan işçi sendikası.

BAYSEN: Bayındırlık İşçileri Sendikası. 1967 yılında inşaat işçilerini örgütlemek

* Bu bölümün hazırlanmasında Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı'nın ortak yayımı olan "Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi" ile İnönü Alpat'ın "Popüler Türkiye Solu Sözlüğü, Solu Yüzyıllık Öyküsü"nden yararlanılmıştır.

amacıyla kurulan ve 1974 yılında DİSK'e üye olan sendika.

BESİN-İŞ: Türkiye Et, Ekmek ve Besin Sanayii İşçileri Sendikası. 1958 yılında kurulan ve 1977 yılında DİSK'e katılan gıda işçileri sendikası.

BİRSİS: Birleşmiş Sağlık İşçileri Sendikası. 1973 yılında İstanbul'da kurulan ve bir dizi birleşme sonrasında DİSK üyesi Devrimci Sağlık-İş'e dönüşen işçi sendikası.

CEVHER-İŞ: Orta ve Doğu Anadolu Cevher İş Sendikası. 1954 yılında ED Kalkınma Sendikası adıyla Divriği'de kurulan ve adını 1968'de Cevher-İş'e dönüştürerek 1979'da DİSK'e bağlı Yeraltı Maden-İş'e katılan işçi sendikası.

ÇAĞDAŞ GIDA-İŞ: Türkiye Çağdaş Gıda Sanayii İşçileri Sendikası. 1975 yılında Sigara-İş adıyla kurulan ve 1978 yılında DİSK'e bağlı Gıda-İş'e katılan sendika.

ÇAĞDAŞ MADEN-İŞ: Madencilik işkolunda kurulan ve 1976 yılında DİSK'e üye olduktan sonra 1977 yılında kendisini feshederek Dev Maden-Sen'e katılan işçi sendikası.

ÇAĞDAŞ MADEN-İŞ: Metal Makine Montaj ve Madeni Eşya Sanayii İşçileri Sendikası. 1977 yılında İstanbul'da kurulan sendika.

ÇAĞDAŞ METAL-İŞ: Türkiye Çağdaş Metal İşçileri Sendikası. Fehmi Işıklar'ın önderliğinde 1973 yılında kurulan ve 1976 yılında DİSK'e bağlı Türkiye Maden-İş Sendikası'na katılan sendika.

ÇAPA-İŞ: Tarım ve Hayvan Yetiştirme, Ormancılık ve Tomrukçuluk ile Avcılık ve Av Hayvanlarının Üretilmesi, Balıkçılık, Süngercilik ve Deniz Ürünlerinin Çıkarılması İşçileri Sendikası. 1970'li yılların başlarında kurulan, kendisini feshederek Devrimci Tarım-İş sendikasına katılan ve bir dizi birleşme sonrasında DİSK üyesi Devrimci Toprak-İş'e dönüşen işçi sendikası.

ÇİTOS-İŞ: Çimento ve toprak işkolunu işçilerini örgütlemek amacıyla 1968 yılında Adana'da kurulan ve 1978 yılında kendisini feshederek DİSK'e bağlı Keramik-İş'e katılan işçi sendikası.

DEM LİM-İŞ: Demiryolları, Limanlar, Hava Meydanları ve Tüm İnşaat İşçileri Sendikası. 1969 yılında Ankara'da kurulan ve 1976'da DİSK'e üyelik kararı alınmasına karşın bu üyeliği gerçekleştirilmeyen işçi sendikası.

DEMİRYOL-İŞ: Yerel düzeyde kurulan demiryolu işçi sendikalarının 1952 yılında oluşturduğu Federasyonun 1983 yılında millî tip sendikaya dönüşmesiyle aldığı isim.

DER-GİM-İŞ: Çanakkale'de kurularak deri işçilerini örgütleyen ve 1978 yılında DİSK üyesi İlerici Deri-İş'e katılan işçi sendikası.

DERİ-İŞ: Türkiye Deri Sanayii İşçileri Sendikası. 1976 yılında kurulan ve 1977 yılında DİSK'e katılma kararı alan İlerici Deri-İş'in 1980 yılında aldığı isim.

DEV MADEN-SEN: Türkiye Devrimci Maden Arama ve İşletme İşçileri Sendikası. 1959 yılında MTA-İş olarak kurulan, adını Mab-İş olarak değiştirdikten sonra DİSK'e katılan ve adını 1976 yılında Dev Maden-Sen'e dönüştüren işçi sendikası.

DEVRİMCİ SAĞLIK-İŞ: 1973 yılında kurularak 1974'te DİSK'e katılan Has-İş sendikasının 1978 yılındaki genel kurulunda kabul edilen yeni adı.

DEVRİMCİ TOPRAK-İŞ: Türkiye Devrimci Toprak, Su, Üretim, Veteriner, Balıkçılık, Süngercilik, Tarım ve Tarım Sanayii İşçileri Sendikası. 1974 yılında Anka-

ra'da kurulan ve DİSK'e 1975 yılında üye olan sendika.

DEVRİMCİ YAPI-İŞ: Türkiye Devrimci Yapı İşçileri Sendikası. 1970 yılında İstanbul'da inşaat işçilerini örgütlemek amacıyla kurulan ve 1971 yılı ortalarında DİSK'e katılan sendika.

DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ MADEN İŞÇİLERİ SENDİKASI: 1973 yılında Artvin'in Borçka ilçesinde kurulan ve 1979 yılında DİSK üyesi Yeraltı Maden-İş'e katılan işçi sendikası.

DYF-İŞ: Türkiye Demiryolları İşçi Sendikaları Federasyonu. Yerel düzeyde örgütlü demiryolu işçi sendikalarının 1952 yılında Eskişehir'de kurdukları, genel merkezi daha sonra Ankara'ya alınan ve 1983 yılında Demiryol-İş'e dönüşen federasyon.

ELİT-İŞ: Türkiye Elektrik, İstihsal, Tevzi ve Tesis İşçileri Sendikası. 1963 yılında kurulan ve 1969 yılında adını Tek-İş olarak değiştirerek 1974 yılında DİSK'e katılan işçi sendikası.

EMSİS: Ege Bölgesi Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası. 1967 yılında İzmir'de kurulan ve adını daha sonra Mensucat-İş olarak değiştiren DİSK üyesi işçi sendikası.

FINDIK-İŞ: Türkiye Fındık Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliği ile Tüm Kooperatif İşçileri Sendikası. 1969 yılında Giresun'da kurulan ve 1978 yılında DİSK'e katılan işçi sendikası.

GAM-SEN: Türkiye Banka ve Sigorta İşçileri Sendikası. 1975 yılında Garanti Bankası çalışanlarını örgütlemek amacıyla kurulan, 1976 yılında DİSK'e üye olan ve 1977 yılında da kendini feshederek DİSK üyesi Bank-Sen'e katılan işçi sendikası.

GENEL-İŞ: Türkiye Genel Hizmetler İşçileri Sendikası. 1962 yılında belediye işçilerini örgütlemek amacıyla kurulan, Türk-İş içinde önemli bir yere sahip olan ve 1975 yılında Türk-İş'ten ayrılarak 1976 yılında DİSK'e katılan işçi sendikası.

GES-İŞ: Türkiye DSİ, Enerji, Su ve Gaz İşçileri Sendikası. 1961 yılında kurulan ve 1975 yılında DİSK'e katılan sendika.

GIDA-İŞ: Türkiye Gıda Sanayii İşçileri Sendikası. Gıda işçilerini örgütlemek amacıyla 1947 yılında İstanbul'da kurulan ve 1967 yılında DİSK'in kurucusu sendikalar arasında işçi sendikası.

GÜNKO-İŞ: Güneydoğu Fıstık Bakliyat Zeytin Kırmızı Biber Üzüm ve Mamulleri Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri ve Bu Teşekküllere Bağlı Bilimum İşyerleri Hizmetlileri ve Personeli Sendikası. 1970 yılında Gaziantep'te kurulan ve 1979 yılında DİSK'e bağlı Bank-Sen'e katılan işçi sendikası.

HAS-İŞ: Sosyal Sigortalar Kurumu Hastane İşçileri Sendikası. 1973 yılında kurulan, 1974 yılında adını Türkiye Hastane İşçileri Sendikası olarak değiştiren ve ardından DİSK'e katılan işçi sendikası.

HÜR MENSUCAT-İŞ: Türkiye Hür Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası. 1964 yılında İstanbul'da kurulan ve 1969 yılında DİSK'e katılan işçi sendikası.

HÜRCAM-İŞ: Türkiye Pencere Camı, Fibro Cam, Mozaik, Şişe ve Her Türü Cam Sanayii İşçileri Sendikası. 1968 yılında Gebze'de kurulan ve 1970 yılında DİSK'e üye olan işçi sendikası.

İDEAL YAPI-İŞ: Türkiye Yapıcılık Genel Hizmetleri Sanayi İşçileri Sendikası.

1969 yılında inşaat işçilerini örgütlemek amacıyla Samsun'da kurulan ve 1975 yılında kendisini feshederek DİSK'e bağlı Baysen-İş'e katılan işçi sendikası.

İLERİCİ DERİ-İŞ: Türkiye Kundura Sanayii, Deri ve Deriden Yapılan Her Türü Eşya, Saraciye Yapımı ve Debagat İşleri, Kürkçülük, Tutkal Sanayii ve Bağırsak İşleri İşleyen İşyerleri İşçileri Sendikası. 1976 yılında İstanbul'da kurulan, 1977 yılında DİSK'e üye olan ve 1980 yılında Deri-İş adını alan işçi sendikası.

İLERİCİ YAPI-İŞ: Türkiye İlerici Yapı ve Onarım İşçileri Sendikası. 1974 yılında İstanbul'da İleri Yapı-İş adıyla kurulan, aynı yıl DİSK'e katılan ve 1978 yılında adını İlerici Yapı-İş olarak değiştiren işçi sendikası.

İLK-SEN: Türkiye İlkokul Öğretmenleri Sendikası. 624 sayılı Kamu Personeli Sendikaları Kanunu çerçevesinde 1965 yılında kurulan ve 12 Mart 1971 darbesi sonrasında kapanan sendika.

İstanbul İşçi Sendikaları Birliği: İstanbul'da kurulu sendikaların 1948 yılında CHP İstanbul İşçi Bürosu'nun girişimleriyle kurulan ve 1962 yılında kapanan yerel birliği.

KAPFER GENEL-İŞ: Kapı, Kalorifer ve Belediye İşyerlerinde Çalışan Tüm İşçilerin Sendikası. 1974 yılında Ankara'da kurulan ve 1975'te DİSK'e üye olan işçi sendikası.

KERAMİK-İŞ: Türkiye Keramik, Çimento, Porselen, Tuğla ve Toprak Sanayii İşçileri Sendikası. 1968 yılında kurulan ve 1973 yılında DİSK'e üye olan işçi sendikası.

KİMYA-İŞ: 1956 yılında İstanbul İlaç Sanayii İşçileri Sendikası adıyla kurulan, 1967 yılında DİSK'e üye olan, 1975 yılında Petro-Kimya-İş ile birleşerek Petrol Kimya-İş'e dönüşen ve 1976 yılında kendini feshederek Petkim-İş'e katılan ilaç ve kimya işkolü sendikası.

KOOP-İŞ: Türkiye Kooperatif ve Büro İşçileri Sendikası. 1964 yılında kurulan TÜRK-İŞ'e bağlı işçi sendikası.

KÖYYSE-İŞ: Yol, Su, Elektrik ve İnşaat İşçileri Sendikası. YSE Genel Müdürlüğü ve inşaat işkolündeki diğer işyerlerini örgütlemek amacıyla kurulmuş bulunan YSE-İŞ ile KÖY-İŞ sendikalarının 1973 yılında birleşmesiyle oluşan işçi sendikası.

KRİSTAL-İŞ: 1965 yılında cam, tuğla, kiramit işçilerini örgütlemek üzere kurulan TÜRK-İŞ üyesi sendika.

LASTİK-İŞ: Türkiye Petrol, Kimya ve Lastik Sanayii İşçileri Sendikası. İstanbul'da 1949 yılında kurulan ve 1967 yılında DİSK'in kurucu üyeleri arasında olan işçi sendikası.

LİMTER-İŞ: Liman, Tersane, Gemi Yapım ve Onarım İşçileri Sendikası. 1978 yılında kurulan ve aynı yıl DİSK üyeliğine kabul edilen işçi sendikası.

MAB-İŞ: Maden Arama Bilumum İşçileri Sendikası. 1959 yılında MTA-İş olarak kurulan ve 1975 yılında DİSK'e katılarak 1976'da Dev Maden-Sen adını alan işçi sendikası.

MADEN-İŞ: Türkiye Maden, Madeni Eşya ve Makine Sanayii İşçileri Sendikası. 1947 yılında İstanbul'da Demir-İş adıyla kurulan, adını 1956 yılında Türkiye Maden-İş'e çeviren ve 1967 yılında DİSK'in kurucuları arasında yer alan işçi sendikası.

MESS: Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası. 1959 yılında İstanbul'da metal işkolunda faaliyet gösteren işverenleri örgütlemek amacıyla kurulan işveren örgütü.

MEM-DER: Memurlar Derneği. 1975 yılında kurulan ve Aydınlıkların etkinliği altındaki memur örgütlenmesi.

METAL-İŞ FEDERASYONU: Türkiye Metal, Çelik, Mühimmat, Makina, Metalden Mamul Eşya ve Oto Sanayii İşçi Sendikaları Federasyonu. Metal işkolunda çalışan işçilerin örgütlü bulunduğu sendikaların 1963 yılında oluşturdukları TÜRK-İŞ üyesi federasyon. Federasyon, 1973 yılında yapılan bir dizi genel kurul sonrasında Türk Metal Sendikası'na dönüştü.

MİSK: Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu. 1970 yılında kurulan ve adını daha sonra MİSK olarak değiştirerek 1975 yılından itibaren Milliyetçi Hareket Partisi'nin işçi kolları gibi çalışan işçi sendikaları konfederasyonu.

MTA-İŞ: MTA Enstitüsü Bilumum İşçileri Sendikası. 1959 yılında Ankara'da kurulan ve daha sonra Mab-İş ve Dev Maden-Sen adlarını alan DİSK'e bağlı işçi sendikası.

NAKLİYAT-İŞ: Türkiye Devrimci Deniz ve Kara Nakliyat İşçileri Sendikası. 1975 yılında İstanbul'da kurulan ve 1976 yılında DİSK üyeliğine kabul edilen işçi sendikası.

OFSET-İŞ: Ofset İşçileri Sendikası. 1972 yılında İstanbul'da kurulan ve 1979'da DİSK üyesi Basın-İş'e katılan işçi sendikası.

OLEYİS: 1969 yılında kurulan ve 1977'de DİSK üyeliğine kabul edilen otel, lokanta ve eğlence yerleri işçileri sendikası.

ÖZGÜR ALÜMİNYUM-İŞ: Özgür Alüminyum Sanayii İşçileri Sendikası. Metal işkolunda faaliyet göstermek ve Seydişehir Alüminyum işyerindeki işçileri örgütlemek amacıyla 1974 yılında Seydişehir'de kurulan ve gergin bir sürecin sonucunda kendisini feshederek 1976 yılında Türk Metal'e katılan işçi sendikası.

ÖZGÜR HABER-İŞ: Telekomünikasyon işkolunda çalışan işçileri örgütleyen ve 1974 yılında DİSK'e katılan işçi sendikası.

ÖZGÜR-İŞ: Türkiye Özgür İşçi Sendikaları Konfederasyonu. 1968 yılında Ankara'da kurulan ve 1969 sonlarında feshedilen işçi sendikaları konfederasyonu.

PANCAR-İŞ: Ankara'da 1964 yılında şeker sanayii işçilerini örgütlemek amacıyla kurulan ve 1971 yılında feshedilen işçi sendikası.

PETKİM-İŞ: 1965 yılında kurulan ve 1975 yılında DİSK'e katılan kimya ve petrol işkolundaki işçi sendikası.

PETRO-KİMYA-İŞ: Petrol işkolü işçilerini örgütlemek amacıyla İzmir'de kurulan ve 1975 yılında DİSK'e bağlı Kimya-İş ile birleşerek Petrol Kimya-İş'i oluşturan DİSK üyesi işçi sendikası.

PETROL-İŞ: Türkiye Petrol, Kimya, Lastik İşçileri Sendikası. 1950 yılında İstanbul Akaryakıt İşçileri Sendikası adıyla kurulan, adı daha sonra Petrol-İş olarak değiştirilen ve TÜRK-İŞ üyesi olan işçi sendikası.

SADA: Sendikalar Arası Dayanışma Anlaşması. Türkiye Maden-İş, Basın-İş, Lastik-İş ve Gıda-İş sendikalarının 15 Temmuz 1966 tarihinde imzaladıkları ve sendikal alanda yoğun bir işbirliğini öngören protokol.

SAĞLIK-İŞ: Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası. 1961 yılında İzmir'de kurulan ve 1965 yılında Türk Sağlık-İş ile birleşerek TÜRK-İŞ'e üye olan işçi sendikası.

SEKA-İŞ: Selüloz ve Kağıt Sanayii İşçileri Sendikası. İzmir Aliğa'da kurulan ve 1978 yılında DİSK'e bağlı Tümka-İş'e katılan işçi sendikası.

SENDEKS-İŞ: 1976 yılında DİSK üyesi Tekstil sendikasına katılan işçi sendikası.

SERÇİP-İŞ: Türkiye Seramik, Porselen ve Çini Sanayii İşçileri Sendikası. 1967 yılında İzmit'te kurulan ve aynı yıl DİSK'e katılan işçi sendikası.

SİNE-SEN: Türkiye Sinema Emekçileri Sendikası. 1978 yılında İstanbul'da kurulan ve aynı yıl DİSK'e katılan işçi sendikası.

SİSK: Sosyalist İşçi Sendikaları Konfederasyonu. 1970'li yılların ikinci yarısında kurulması tartışılan, ancak kurulmayan örgütlenme.

SOSYAL-İŞ: Türkiye Sosyal Sigortalar Eğitim, Büro, Ticaret ve Kooperatif ve Güzel Sanatlar İşçileri Sendikası. 1966 yılında kurulan ve 1974 yılında DİSK'e katılan işçi sendikası.

STANDART-İŞ: Türk Standartları İşçileri Sendikası. 1970 yılında kurulan ve 1979'da DİSK'e bağlı Sosyal-İş'e katılan büro işkolu işçileri sendikası.

TADSİS: Türkiye Ayakkabı ve Deri İşçileri Sendikası. 1967 yılında deri işçilerini örgütlemek amacıyla İstanbul'da kurulan DİSK üyesi işçi sendikası.

TAHLİS: Türkiye Liman, Kara, Tahmil, Tahliye ve Ambarlama İşçileri Sendikası. 1967 yılında kurulan DİSK üyesi işçi sendikası.

TAPER-İŞ: İzmir İncir, Üzüm, Pamuk, Zeytinyağı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri ve Bu Teşekküllere Bağlı Bilimum İşyerleri Hizmetlileri Ege Bölgesi Sendikası. 1968 yılında kurulan ve 1980 yılında DİSK üyeliğine kabul edilen büro işkolu işçileri sendikası.

TARIM-İŞ: Türkiye Orman, Topraksu, Tarım ve Tarım Sanayii İşçileri Sendikası. 1961 yılında tarım işkolunda faaliyet göstermek üzere Türkiye Üretme ve Yetiştirme İşçileri Sendikası adıyla Ankara'da kurulan ve 1964 yılında adı Tarım-İş'e dönüştürülen TÜRK-İŞ üyesi işçi sendikası.

TARSATKO-İŞ: Türkiye Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Çalışanları Sendikaları Federasyonu. İzmir'de 1970 yılında kurulan ve tarım satış kooperatifleri ve birliklerinde örgütlü işçi sendikalarını bir araya getiren federasyon. Federasyon 1978 yılında münfesihi duruma düşmüştür.

TEK BANK-İŞ: Türkiye Ticaret, Banka, Büro ve Eğitim İşçileri Sendikası. Ankara'da 1962 yılında kurulan ve 1975 yılında DİSK'e katılan işçi sendikası.

TEKGES-İŞ: Türkiye Elektrik, Su ve Gaz İşçileri Sendikası. 1969 yılında adını Tek-İş olarak değiştiren ve 1974'te DİSK'e katılan işçi sendikasının 1977 yılında kabul ettiği yeni adı.

TEKNİK-İŞ: Türkiye Ticaret, Banka, Sigorta, Büro ve Eğitim İşçileri Sendikası. 1975 yılında kurulan ve aynı yıl DİSK üyeliğine kabul edilen işçi sendikası.

TEKSEN: Teknik Personel Sendikası. 1970 yılında memurları örgütlemek amacıyla İstanbul'da kurulan ve 1971 yılı Eylül ayında yapılan Anayasa değişikliği sonrasında kapanan kamu çalışanları sendikası.

TEKSİF: Türkiye Tekstil, Örne ve Giyim Sanayii İşçileri Sendikası. Tekstif Federasyonu'nun 1961 yılında yapılan genel kurulunda millî tipe dönüşmesiyle oluşan TÜRK-İŞ üyesi işçi sendikası.

TEKSTİL: 1965 yılında İstanbul'da kurulan, 1968 yılında Tekstil İşçileri Sendikası adını alan ve 1975 yılında DİSK'e katılan işçi sendikası.

TES-İŞ FEDERASYONU: Türkiye Enerji, Su ve Gaz İşçi Sendikaları Federasyonu. Enerji işkolunda faaliyet gösteren yerel sendikaların 1963 yılında Ankara'da kurdukları TÜRK-İŞ üyesi federasyon.

TFİS: Türkiye Film İşçileri Sendikası. 1978 yılında DİSK'e üye olma kararı alıp 1980 yılında DİSK üyesi Sine-Sen'e katılan işçi sendikası.

TİS: Türkiye Toprak, Su, Tarım İşçileri Sendikası. 1963 yılında TOP.SU.KÖY.TAR.İŞ adıyla kurulan ve 1967 yılında TİS adını alarak 1976'da DİSK'e katılan tarım işkolu işçileri sendikası.

TİS-İŞ: Türkiye İnşaat Sanayii İşçileri Sendikası. 1974 yılında İzmir'de kurulan ve 1975'te DİSK'e katılma kararı almasına karşın bağımsızlığını sürdüren işçi sendikası.

TİSK: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu. 1962 yılında İstanbul'da kurulan işveren örgütü.

TOLEYİS FEDERASYONU: Türkiye Otel, Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikaları Federasyonu. 1950 yılında Ankara'da kurulan ve 1969 yılında feshedilen TÜRK-İŞ üyesi federasyon.

TOPÇİM-İŞ: Türkiye Toprak, Porselen ve Çimento Sanayii İşçileri Sendikası. 1967 yılında İstanbul'da kurulan ve 1974 yılında DİSK'e bağlı Keramik-İş'e katılma kararı almasına karşın katılmayıp bir süre sonra münfesihi duruma düşen işçi sendikası.

TÖS: Türkiye Öğretmenler Sendikası. 1965 yılında Ankara'da kurulan, Türkiye'de ilk genel grevi 1969 yılında Büyük Öğretmen Boykotu adıyla gerçekleştiren, 12 Mart 1971 darbesi sonrasında yargılanan ve Anayasa değişikliği nedeniyle kapatılan öğretmen sendikası.

TPKSİS: Türkiye Petrol ve Kimya Sanayii İşçileri Sendikası.

TURİZM-İŞ: Turizm Sanayii, Otel, Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası. 1965 yılında İstanbul'da kurulan ve 1967 yılında DİSK'e katılan işçi sendikası.

TÜM HAS-İŞ: 1978 yılında İstanbul'da kurulan ve DİSK'e üyelik başvurusu kabul edilmeyen işçi sendikası.

TÜM-İŞ: Tarsus Çukurova Bölgesi Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası. 1965 yılında Tarsus'ta kurulan ve 1970 yılında DİSK'e katılan işçi sendikası.

TÜMKA-İŞ: Marmara Bölgesi Tüm Kağıt ve Selüloz Sanayii İşçileri Sendikası. 1971 yılında İstanbul'da kurulan ve 1972 yılında DİSK'e üye olan işçi sendikası.

TÜRK HÜR-İŞ KONFEDERASYONU: Türkiye Demokratik, Toplumcu ve Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu. 1964 yılında kurulan ve 1967 yılında DİSK'in kurulma sürecine katılan konfederasyon.

TÜRK-İŞ: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu. 1952 yılında çeşitli yerel birlikler ve sendika federasyonları tarafından oluşturulan konfederasyon.

TÜRK MADEN-İŞ: Türkiye Maden İşçileri Sendikası. 1966 yılında Zonguldak'ta kurulan, DİSK'in kurucu sendikalarından biri olan ve 1968 yılında DİSK üyeliğinden ayrılan işçi sendikası.

TÜRK METAL: Türkiye Metal, Çelik, Mühimmat, Makine, Metalden Mamul Eşya, Oto Montaj ve Yardımcı İşçileri Sendikası. 1973 yılında Ankara'da kurulan TÜRK-İŞ üyesi işçi sendikası.

Türkiye İşçi Sendikaları Dayanışma Konseyi: Bağımsız 7 sendikanın 1965 yı-

ında TÜRK-İŞ'e alternatif olmak amacıyla oluşturdukları ve 1968 yılında Özgür-İş Konfederasyonu'nun kurulmasına katkıda bulunan yapılanma.

TÜRKİYE ZİRAAT-İŞ: Türkiye Devrimci Toprak, Su, Üretim, Veteriner, Balıkçılık, Süngercilik, Tarım ve Orman İşçileri Sendikası. Çapa-İş ve Ziraat-İş sendikalarının 1974 yılında birleşmesiyle oluşan ve 1975 yılında DİSK'e katılma kararı alıp adını Devrimci Toprak-İş olarak değiştiren işçi sendikası.

TYS: Türkiye Yazarlar Sendikası. İstanbul'da 1974 yılında kurulan ve 12 Eylül 1980 öncesinde DİSK ile yakın işbirliği içinde olan yazar-sanatçı örgütlenmesi.

ULAŞ-İŞ: Türkiye Ulaştırma İşçileri Sendikası. 1961 yılında İstanbul'da kurulan ve 1978 yılında DİSK'e üyelik kararı almasına karşın, Nakliyat-İş'e katılmayı kabul etmediği için bağımsızlığını sürdüren işçi sendikası.

YAPI-İŞ FEDERASYONU: Türkiye Yapı İşçileri Sendikaları Federasyonu. 1954 yılında İstanbul'da kurulan ve 1961 yılında TÜRK-İŞ'e üye olan federasyon.

YENİ GES-İŞ: 1978 yılında enerji işçilerini örgütlemek amacıyla Ankara'da kurulan ve 1979 yılında DİSK'e katılma kararı DİSK tarafından kabul edilmediği ve Tekges-İş'e katılmayı reddettiği için bağımsızlığını sürdüren işçi sendikası.

YENİ HABER-İŞ: 1973 yılında Ankara'da kurulan ve 1975 yılında DİSK üyeliğine kabul edilen işçi sendikası.

YERALTI MADEN-İŞ: Türkiye Yeraltı ve Yüstü Devrimci Maden İşçileri Sendikası. Ankara'da 1975 yılında kurulan ve 1978 yılında DİSK üyeliğine kabul edilen işçi sendikası.

YOL-İŞ: Türkiye Yol Yapı İnşaat İşçi Sendikaları Federasyonu. 1952 yılından itibaren çeşitli yörelerde kurulan inşaat işçileri sendikalarının 1963 yılında oluşturduğu ve 1983 yılında Türkiye Yol-İş Sendikası'na dönüşen federatif örgütlenme.

ZİRAAT-İŞ: Türk Tarım-İş Federasyonu olarak kurulan ve daha sonra ulusal düzeyde örgütlü Ziraat-İş'e dönüşerek 1974 yılında DİSK'e katılan işçi sendikası.

Uluslararası Örgütler/Kurumlar

AAFLI (Asian-American Free Labor Institute): Asya-Amerika Hür Çalışma Enstitüsü. ABD'deki AFL-CIO'nun önderliğinde 1968 yılında oluşturulan, CIA ile bağlantılı olduğu bilinen ve ABD'nin az gelişmiş Asya ülkelerinde çıkarlarını sendikal alanda korumayı amaçlayarak 1972 yılından itibaren TÜRK-İŞ ile ortak çalışmalar yürüten örgüt.

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu – Ortak Pazar. 1957 yılında Roma Antlaşması ile kurulan ve günümüzde Avrupa Birliği'ne dönüşmüş olan ulusötesi örgütlenme.

AFL-CIO (American Federation of Labor – Congress of Industrial Organizations): Amerikan Emek Federasyonu – Endüstriyel Örgütler Kongresi. 1955 yılında AFL ile CIO'nun birleşmesiyle oluşan ABD'nin en önemli merkezi sendikal örgütlenmesi.

AID (Agency for International Development): Uluslararası Kalkınma Kurumu (bazı yayınlarda Türkçesi "Amerikan İktisadi İşbirliği Teşkilâtı" olarak belirtilmektedir). ABD'nin diğer ülkelerde çeşitli kişi, kurum ve kuruluşlara kaynak aktarmasında kullanılan devlet kurumu.

AIFLD (American Institute for Free Labor Development): Amerika Özgür Eme-

ği Geliştirme Enstitüsü. Amerikan devletinin Latin Amerika ülkelerinde Küba'nın etkisini kırmak amacıyla Amerikan sendikaları ile işbirliği halinde ve CIA'nın kontrolü altında 1962 yılında oluşturduğu kuruluş.

Arnavutluk Emek Partisi: Arnavutluk'ta Enver Hoca'nın önderliğindeki komünist parti. 1960'lı yıllardaki Çin-Sovyet tartışmasında Çin'in yanında yer almıştır. Daha sonra Mao'nun Üç Dünya teorisini de reddederek yalnız kalmıştır.

CENTO (Central Treaty Organisation): 1955 yılında kurulan ve Türkiye, Irak, İran ve Pakistan'ı bir araya getiren Sovyetler Birliği karşıtı paktın 1959 yılında Irak'ın çekilmesi sonrasında aldığı yeni ad. CENTO 1979 yılında fiilen sona erdi.

CIA (Central Intelligence Agency): Merkezi İstihbarat Kurumu. ABD istihbarat örgütü.

Çin Komünist Partisi: Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulma sürecine önderlik eden ve halen iktidarda bulunan parti.

KGB (Komitet Gosudarstvennoy Bezopasnosti): Devlet Güvenlik Komitesi. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği istihbarat örgütü.

Kızıl Ordu: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Silahlı Kuvvetleri.

MOSSAD: İsrail istihbarat örgütü.

NATO (North Atlantic Treaty Organisation): Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü. 1949 yılında ABD tarafından Sovyetler Birliği'ne karşı Avrupa ülkeleri ile birlikte oluşturulan askeri örgütlenme.

"Soğuk Savaş": II. Dünya Savaşı sonrasında ABD'nin başını çektiği kapitalist blok ile Sovyetler Birliği'nin başını çektiği sosyalist blok arasında 1946 yılında kapitalist blok'un başlattığı gerginlik.

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği. 1917 Ekim devrimi sonrasında başlayan süreçte kurulan dünyanın ilk sosyalist devleti.

Türkiye Dışındaki Sendikalar

CGIL (Confederazione Generale Italiana del Lavoro): İtalyan Genel Emek Konfederasyonu. İtalya'da 1944 yılında kurulan ve İtalyan Komünist Partisi'nin denetimi altındaki işçi sendikaları konfederasyonu.

CGT (Confédération Générale du Travail): Genel Emek Konfederasyonu. Fransa'da 1895 yılında kurulan ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra Fransız Komünist Partisi'nin kontrolü altına giren işçi sendikaları konfederasyonu.

DGB (Deutsche Gewerkschaftsbund): Alman Sendikalar Birliği. 1949 yılında kurulan ve Federal Almanya'daki en önemli sendikal üst örgüt.

DSF: Dünya Sendikalar Federasyonu. (Bkz: WFTU)

ETUC (European Trade Union Confederation): Avrupa Sendikalar Konfederasyonu. 1973 yılında Avrupa Konseyi üyesi ülkelerin sendikalarının üst örgütü olmak amacıyla kurulan ve günümüzde Avrupa Birliği ile çok yakın bir ilişki içinde çalışan sendikal örgütlenme.

ICFTU (International Confederation of Free Trade Unions): Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu. 1945 yılında kurulan Dünya Sendikalar Federasyonu'ndan ayrılan sendikaların anti-komünist temelde 1949 yılında oluşturdukları uluslararası sendikal örgüt.

IWW (Industrial Workers of the World): Dünya Endüstri İşçileri. 20. yüzyılın yak-

laşık ilk 20 yıllık döneminde ABD’de etkili bir anarkosendikalist örgütlenme.
TUC (*Trade Unions Congress*): Sendikalar Kongresi. İngiltere’de 1868 yılında kurulan işçi sendikaları konfederasyonu.
WFTU (*World Federation of Trade Unions*): Dünya Sendikalar Federasyonu. 1945 yılında tüm anti-faşist sendikaların birlikte oluşturduğu ve 1947 yılında soğuk savaşla birlikte bölünen ve daha sonra bağımsızlığını kazanan birçok ülkedeki sendikaların da katılımıyla güçlenen uluslararası sendikal merkez.

Bazı Eylemler

Büyük Öğretmen Boykotu: Türkiye Öğretmenler Sendikası’nın 1969 yılında Büyük Öğretmen Boykotu adıyla gerçekleştirdiği Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihinin ilk genel grevini, TÖS ve *İlkokul Öğretmenleri Sendikası* (İLK-SEN) gerçekleştirdi. Bu işbirliğinde TÖS büyük ağırlığa sahipti. 15–18 Aralık 1969 tarihlerinde gerçekleştirilen “Büyük Öğretmen Boykotu”na, 156 bin öğretmenin 109 bini katıldı.

Paşabahçe Grevi: Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikasında 31 Ocak 1966 tarihinde başlayan ve TÜRK-İŞ’in bazı sendikalarca eleştirilmesine neden olan grev.

Saraçhane Mitingi (31 Aralık 1961): İstanbul İşçi Sendikaları Birliği tarafından 1961 Anayasası’nda yer alan sendikal hakların kullanılmasını düzenleyen yasaların bir an önce çıkarılmasını sağlamak amacıyla İstanbul’da Saraçhane Meydanı’nda gerçekleştirilen miting.

15-16 Haziran (1970): 15–16 Haziran, farklı konfederasyonlara bağlı sendikalar da örgütlü, çeşitli işkollarında çalışan ve farklı illerdeki işçilerin ücret dışı haklar için ortaklaşa ilk eylemi olması açısından, Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi içinde özel bir yere sahiptir. 1968–1970 döneminde gelişen olaylar, tek tek işyerleriyle sınırlı kalmıştı. İlk kez 15–16 Haziran’da çeşitli işkolları ve illerdeki 100 bin dolayında işçi işyeri sorunlarını aşarak ortak bir eylem gerçekleştirdi. 15–16 Haziran olaylarına DEV-GENÇ’liler, TİP’liler ve diğer sosyalistler de katıldı. Ancak 15-16 Haziran olayları bu siyasal hareketlerin öncülüğünde veya programlarına göre gelişmedi. Kendi çizgisini izledi. 15–16 Haziran olayları bir komünist ayaklanması değildi. İşçilerin, DİSK’in hazırladığı yasal bir miting öncesinde ve sendikaların öncülüğü ve yönlendiriciliği olmaksızın, işyerlerindeki bazı örgütlülükler temelinde kendiliklerinden başlattığı gösterilerin, yapılan müdahalelere bağlı olarak ve DEV-GENÇ’lilerin de teşvikiyle, sertleşmesi.

DGM (Devlet Güvenlik Mahkemeleri) **Direnışı:** DİSK Yönetimi, Devlet Güvenlik Mahkemeleri Yasası’nın çıkmasını önlemek amacıyla bir direniş örgütledi; ancak işçileri açıkça direnişe çağırmadı. DİSK, 16–19 Eylül 1976 günleri “genel yas” ilân etti ve üyeleri serbest bıraktı. Böylece, eylemin ceza sorumluluğundan kurtulmaya çalıştı. DGM direnişi 20 Eylül günü sona erdirildi. Oldukça çok sayıda işçi önderinin işten atılmasıyla sonuçlanan bu eylemler, Devlet Güvenlik Mahkemesi Yasası’nın çıkmasını engelledi. 1983 yılında tekrar kuruldu, AB uyum sürecinde 2004 yılında kapatılarak yerine *Özel Görevli* ağır ceza mahkemeleri geçirildi.

TÖB-DER’in Grevli, Toplu Sözleşmeli Sendika Hakkı, Faşizmi, İşsizliği, Pahalılığı Protesto Mitingleri: 12 Mart 1971 Askerî Darbesi sonrasında önemli ilk

memur eylemi, 16 Şubat 1975 günü TÖB-DER tarafından 52 ilde gerçekleştirilen Grevli, Toplu Sözleşmeli Sendika Hakkı, Faşizmi, İşsizliği, Pahalılığı Protesto Mitingleri idi.

DİSK’in İzmir Mitingi (6 EYLÜL 1975): DİSK, Demokratik Hak ve Özgürlükler İçin Mücadele Mitinglerinden ilkinin 30 Ağustos 1975 günü İzmit’te düzenlemek istedi. Ancak valilik izin vermedi. DİSK’in uzun bir aradan sonra ve kendi başına düzenlediği ilk miting, 6 Eylül 1975 günü İzmir’de gerçekleştirildi.

TARİŞ Olayları (18 Ocak – 16 Şubat 1980): TARİŞ olayları sosyalist-komünist örgütlenmelerin büyük bir işyerinde işçilerle birlikte ve mahalle halkının ve öğrencilerin de desteğini alarak devlet güçleriyle ilk kez silâhlı çatışmaya girdiği olaydır. Bu olay, hem devlet, hem de işçi üzerindeki kontrolünü yitirdiğini gören DİSK yönetimi açısından son derece önemliydi. TARİŞ, *çok sayıda işçinin*, silâhlı eylemi temel alan sosyalist-komünist hareketlerin işyerlerindeki örgütlü kadrolarının etkisi ve öncülüğünde, işyeri komitelerinde örgütlü olarak, İzmir’in çeşitli bölgelerindeki mahalle halkının ve öğrencilerin desteğini de alarak, devlet güçleriyle silâhlı çatışmaya girmesidir. Eylem, yalnızca işverene, yalnızca hükümete karşı değil, aynı zamanda devlete de karşı bir nitelik kazandı. Çıkan çatışmalarda direnişçilerin yanı sıra 5 polis öldürüldü. Eylem, devleti, hükümeti ve DİSK’i ürküttü.

Meslek Birlikleri

ANTBİRLİK: 1950’li yıllarda Antalya ve civarındaki pamuk üreticilerini örgütleyen kooperatif üst birliği.

ÇUKOBİRLİK: Çukurova Pamuk, Yerbıstığı ve Yağlı Tohumlar Tarım Satış Kooperatifleri Birliği. 1940 yılında kurulan ve Çukurova bölgesindeki üreticileri örgütleyen kooperatif üst birliği.

DİSK-KENT: DİSK yönetiminin konut kooperatifleri ve onu tamamlayan konut üretim girdileri fabrikaları kurma girişimi.

FİSKOBİRLİK: Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği. 1938 yılında Giresun’da kurulan ve fındık üreticilerini örgütleyen kooperatif üst birliği.

GÜNEYDOĞUBİRLİK: Bakliyat, Kırmızı Biber, Üzüm ve Mamulleri, Zeytin ve Mamulleri Tarım Satış Kooperatifleri Birliği. 1968 yılında kurulan ve güneydoğu bölgesinde faaliyet gösteren üreticileri örgütleyen kooperatif üst birliği.

KÖY-KOOP: Köy kalkınma kooperatiflerinin 1971 yılında Ankara’da kurdukları Köy Kalkınma ve Diğer Tarımsal Amaçlı Kooperatif Birlikleri Merkez Birliği.

TARİŞ: İncir, Üzüm, Pamuk ve Yağlı Tohumlar Tarım Satış Kooperatifleri Birliği. Ege bölgesinde kurulu kooperatiflerin 1949 yılında birleşmesiyle oluşan üst birlik.

TİB: Tüm İktisatçılar Birliği. 1974 yılında Ankara’da kurulan ve ilerici-devrimci çizgide araştırma ve yayıncı yapan dernek.

TMMOB: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği. Mühendislerin ve mimarların bağlı oldukları meslek odalarının üst örgütü.

TTB: Türk Tabipleri Birliği. Hekimlerin üyesi bulunduğu tabip odalarının üst örgütü.

Resmî Kurumlar

Devlet Güvenlik Mahkemeleri (DGM): 12 Mart 1971 sonrasında Anayasada yapılan değişiklikle gündeme gelen, ancak Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararı sonrasında 1976 yılında kaldırılan özel mahkemeler.

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE): Günümüzdeki Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK).

DPT: Devlet Planlama Teşkilâtı.

Genel Kurmay Başkanlığı Seferberlik Tetkik Kurulu: Türkiye'nin 1952 yılında NATO'ya girmesinden sonra 1950'li yılların ilk yarısında Genel Kurmay Başkanlığına bağlı olarak oluşturulan ve daha sonra Özel Harp Dairesi adını alan yapılanma.

MC Hükümetleri: Milliyetçi Cephe hükümetleri. AP genel başkanı Süleyman Demirel'in başkanlığında AP-MSP-CGP-MHP'nin işbirliğiyle 1975 Nisan'ında kurulan ve 1977 ortalarına kadar görevde kalan hükümet. İkinci Milliyetçi Cephe hükümeti ise 1977 Haziran seçimlerinden sonra Süleyman Demirel'in başkanlığında AP-MSP-MHP tarafından kuruldu ve 31 Aralık 1977 tarihine kadar görev yaptı.

Bazı "Terimler"

Goşist: Sovyetler Birliği yandaşı siyasal örgütlenmelerin, Türkiye'de Devrimci Yol, Devrimci Sol, Acilciler, Kurtuluş ve benzeri siyasal örgütlenmelere verdikleri isim.

Maocu, Maocu Bozkurtlar: 1970'li yılların ortalarında Halkın Sesi, Halkın Birliği, Halkın Yolu ve Halkın Kurtuluşu gibi Çin Komünist Partisi çizgisini benimseyen dergi örgütlenmelerine özellikle TKP ve Sovyetler Birliği yandaşlarının verdiği ad. Maocu Bozkurt terimiyle ise MHP ile bir benzetme yapılmaktadır.

Sosyal-faşist: Maocu olarak anılanların (sosyal-) emperyalist kabul ettikleri Sovyetler Birliği yanlılarına verdikleri ad.

UDC: *Ulusal Demokratik Cephe*. TKP'nin 1961 yılından itibaren savunduğu ve DİSK'in 1977 yılında bir politika olarak önerdiği anti-faşist ve anti-emperyalist işbirliği platformu.

Revizyonist: Goşist olarak adlandırılan Devrimci Yol, Devrimci Sol, Acilciler, Kurtuluş ve benzeri siyasal örgütlenmelerle Maocu olarak adlandırılan Halkın Birliği, Halkın Yolu ve Halkın Kurtuluşu örgütlerinin Sovyetler Birliği yanlılarına verdikleri ad.

Dernekler

AKD: Ankara Kadınlar Derneği. 1975 yılında Ankara'da kurulan ve Devrimci Yol hareketinin denetimi altındaki dernek.

ATTF: Avrupa Türkiyeli Toplumcular Federasyonu. 1968 yılında Avrupa'da kurulan ve 1973 yılında bünyesinde bir koro oluşturan dernek.

Barış Derneği: Emekli Büyükelçi Mahmut Dikerdem'in başkanlığında 1977 yılında kurulan ve 1980 yılına kadar çalışmalarını sürdüren dernek.

Çağdaş Hukukçular Derneği: İlerici-devrimci avukatları ve diğer hukukçuları örgütleyen demokratik kitle örgütü.

Çırac-der: 1970'li yıllarda kurulan ve genç işçileri örgütlemeye çalışan çıraclar derneği.

DEV SAN-DER: Devrimci Sanatçılar Derneği.

Dev-Genç: Fikir Kulüpleri Federasyonu'nun 1969 yılında dönüştüğü ve içinden çeşitli siyasal hareketlerin çıktığı gençlik örgütü.

Dev-Güç: Devrimciler Güçbirliği. 1968 yılında 27 Mayıs Millî Demokratik Devrim Derneği'nin öncülüğünde oluşan ve Kemalistler ile sosyalist solun bazı kesimlerini bünyesinde barındıran gayri resmi yapılanma.

DÖB: Devrimci Öğrenci Birliği. Deniz Gezmiş ve Cihan Alptekin gibi sosyalistlerin önderliğinde İstanbul'da 1968 yılında kurulan öğrenci derneği.

FKF: Fikir Kulüpleri Federasyonu. 1960'lı yıllarda çeşitli fakültelerde oluşan derneklerin 1965 yılında kurduğu üst örgüt. FKF 1969 kongresinde Dev-Genç adını aldı.

İGD: *İlerici Gençler Derneği*. 1970'li yılların ortalarında oluşturulan ve TKP'nin önderliği ve denetimi altındaki gençlik örgütü.

İKD: *İlerici Kadınlar Derneği*. 1970'li yılların ortalarında TKP kadrolarının önderliğinde oluşturulan ilerici-devrimci kadın örgütlenmesi.

İM-DER: İş Müfettişleri Derneği. 1970'li yılların ikinci yarısında iş müfettişleri tarafından kurulan ve ağırlıklı olarak TKP yandaşlarının yönetiminde olan dernek.

İşçi Kültür Derneği: 1974 yılında Yılmaz Onay'ın başkanlığında kurulan ve Türkiye İşçi Partisi çizgisinde çalışmalar yürüten dernek.

İYÖKD: İstanbul Yüksek Öğrenim Kültür Derneği. 1973 yılında İstanbul'da Alişan Özdemir'in genel başkanlığında kurulan öğrenci örgütlenmesi.

LİSE-DER: 1970'li yılların ikinci yarısında Ankara'da kurulan ve ilerici-devrimci liselileri örgütleyen dernek.

MEM-DER: Memurlar Derneği. 1975 yılında kurulan ve Aydınlikçuların etkinliği altındaki memur örgütlenmesi.

PİM: Pahahlık ve İşsizlikle Mücadele Derneği. Doktor Hikmet Kıvılcımlı çizgisindeki sosyalistlerin 1970'li yılların ortalarında kurdukları dernek.

POL-DER: Polisler Derneği. 1975 yılında kurulan ve sol eğilimli polislerin örgütlediği dernek.

SGB: Sosyalist Gençler Birliği. 1977 yılında oluşturulan gençlik örgütlenmesi.

TÖB-DER: Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği. Öğretmenler ve eğitim alanında diğer çalışanlar tarafından 1971 yılında kurulan ve 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrasında kapatılan dernek.

TRT-DER: TRT çalışanlarının 1977 yılında kurdukları ilerici-devrimci dernek.

TÜM PTT-DER: 1970'li yıllarda PTT memurlarının kurduğu dernek.

TÜM ZERBANK-DER: 1970'li yıllarda Ziraat Bankası'nda çalışan memurların oluşturduğu ve sosyalistlerin etkinliği altındaki dernek.

TÜMAS: Tüm Üniversite, Akademi ve Yüksek Okul Asistanları Birliği. 1975 yılında kurulan ve yüksek öğrenim asistanlarını örgütleyen sol dernek.

TÜM-DER: Tüm Memurlar Birleşme ve Dayanışma Derneği. 1975 yılında kurulan ve ağırlıklı olarak TİP'lilerin yönetiminde olan memur örgütlenmesi.

Türkiye Ziraatçılar Derneği: 1949 yılında Ankara'da kurulan ve tarım sorunlarıyla ilgilenen dernek.

TÜS-DER: Tüm Sağlık Personeli Derneği. 1970'li yıllarda TKP yandaşlarının etkinliği altındaki memur örgütlenmesi.

TÜSTAV: Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı. Türkiye Birleşik Komünist Partisi çizgisindeki komünistlerin 1992 yılında kurdukları ve Türkiye sosyalist-komünist hareketi ve işçi hareketi tarihine ilişkin çok geniş arşive sahip vakıf.

TÜTED: Tüm Teknik Elemanlar Derneği. 1970'li yıllarda teknik personelin örgütlediği dernek.

TYTTD: Tüm Yüksek Tekniker ve Teknikerler Derneği.

YDGF: Yurtsever Devrimci Gençlik Federasyonu.

Gazete, Dergi, Bülten

Ant dergisi: Doğan Özgüden yönetiminde 1967-70 döneminde haftalık ve 1970-71 döneminde de aylık olarak yayımlanan sosyalist dergi.

Atılım dergisi: TKP'de 1973 yılında yaşanan atılım sonrasında Ocak 1974'ten itibaren yayımlanan ve TKP Merkez Komitesi yayın organı olan dergi.

Aydınlık Sosyalist Dergi (ASD): Millî Demokratik Devrim çizgisini savunan sosyalistlerin 1968 yılından itibaren yayımlamaya başladıkları aylık kuramsal dergi.

Bağımsız Türkiye dergisi: Türkiye Emekçi Partisi'nin aylık yayın organı.

Çark Başak: Türkiye İşçi Partisi'nin 1975 yılından itibaren 15 günde bir yayımladığı dergi.

DİSK Ajansı: DİSK tarafından basının ve bağlı sendikaların bilgilendirilmesi amacıyla teksirle çoğaltılarak yayımlanan haber bültenleri.

DİSK Dergisi: DİSK Genel Merkezi tarafından bazı dönemlerde aylık, bazı dönemlerde ise iki-üç ayda bir yayımlanan dergi.

EMEK Aylık Dergi: Sadun Aren ve Behice Boran tarafından 1969 yılında 15 günde bir ve daha sonra ayda bir yayımlanan sosyalist dergi.

Halkın Birliği dergisi: İbrahim Kaypakkaya'nın önderliğindeki TKP/ML'den ayrılan bir grubun 1976 yılında yayımlamaya başladığı dergi. Mao Zedung düşüncelerinin reddedilmesinin ardından hasıl olan bölünmeyle birlikte derginin adı Devrimci Halkın Birliği olarak değiştirilmiştir.

Halkın Kurtuluşu dergisi: 12 Mart 1971 sürecinde THKO'yu oluşturan kişilerin bir bölümünün 1976 yılından itibaren yayımladıkları dergi.

Halkın Sesi dergisi: Doğu Perinçek'in önderliğindeki siyasal yapılanmanın 1975 yılından itibaren yayımlamaya başladığı haftalık dergi.

Halkın Yolu dergisi: 12 Mart 1971 sürecinde THKP/C davası sanıklarından bir bölümünün 1970'li yılların ortalarında çıkartıkları ve Çin Komünist Partisi çizgisini savunan dergi. Mao Zedung düşüncesinin reddedilmesinin ardından hasıl olan bölünmeyle birlikte derginin adı *Devrimci Halkın Yolu* olarak değiştirilmiştir.

İlke Dergisi: 1974 yılından itibaren aylık olarak yayımlanan ve Türkiye Sosyalist İşçi Partisi'nin teorik yayın organına dönüştürülen aylık dergi.

İşçilerin Sesi dergisi: Yeraltı Maden-İş Sendikası Genel Başkanı Çetin Uygur'ın denetiminde 1989 yılında yayıma başlayan 15 günlük işçi gazetesi.

İşçinin Sesi dergisi: Nihat Akseymen'in (R.Yörüköğlu) önderliğinde İngiltere'de yayımlanan dergi.

Kitle dergisi: 1974-79 yılları arasında Türkiye Sosyalist İşçi Partisi'nin görüşleri doğrultusunda yayın yapan haftalık dergi.

Kurtuluş Sosyalist Dergi: Kurtuluş hareketinin oluşmasında kuramsal çerçevenin yaratılmasında etkili olan ve örgütlenmenin temel görüşlerini yansıtan aylık dergi.

Ortadoğu gazetesi: 1970'li yıllarda Milliyetçi Hareket Partisi'nin çizgisindeki günlük gazete.

Partizan: 1960'lı yılların sonlarında Türkiye İşçi Partisi İstanbul Eminönü ilçesinde çalışanların bir bölümünün Nabi Yağcı ve Veysi Sarısözen'in önderliğinde çıkarttıkları dergi.

Politika gazetesi: 1976 yılında DİSK tarafından satın alınan ve TKP'nin politikaları doğrultusunda yayın yapan günlük gazete.

Son Havadis gazetesi: 12 Eylül 1980 darbesi öncesinde Adalet Partisi çizgisinde yayın yapan günlük gazete.

Sosyal Adalet dergisi: Cemal Hakkı Selek'in imtiyaz sahipliğinde 1963 yılından itibaren önce haftalık, daha sonra aylık olarak yayımlanan ve TİP çizgisini izleyen dergi.

Sosyalist İktidar dergisi: 1970'li yılların ikinci yarısında Türkiye İşçi Partisi'nden ayrılan Yalçın Küçük ve arkadaşlarının çıkardığı aylık dergi.

Sosyalist Yol dergisi: Sosyalist Devrim Partisi'nin aylık yayın organı.

TÜBA İş-İşçi ve Çalışma Bülteni: Ajans Tüba tarafından 1975 yılından itibaren haftalık olarak yayımlanan ve yalnızca abonelere gönderilen çalışma yaşamına ilişkin kapsamlı bülten.

Türk Solu dergisi: 1967-70 döneminde millî demokratik devrim çizgisini savunan yapılanmanın çıkardığı haftalık dergi.

Ulus gazetesi: Uzun yıllar Cumhuriyet Halk Partisi'nin görüşlerini yansıtan gazete.

Ürün dergisi: 1974 yılından itibaren yayımlanmaya başlanan ve daha sonra TKP'nin yarı resmî yayın organı niteliği kazanan aylık siyasal dergi.

Yeni Çağ: Sovyetler Birliği Komünist Partisi çizgisindeki komünist partilerin yayımladıkları Barış ve Sosyalizm Problemleri dergisinin TKP'ye ilişkin belgelerin de eklenmesiyle 1964 yılından itibaren yayımlanan biçimi.

Yeni Ortam: 12 Mart 1971 darbesi sonrasında ilerici-devrimci çizgideki yazarların yazılarının yayımlandığı haftalık dergi ve ardından günlük gazete.

Yön dergisi: Doğan Avcıoğlu tarafından 1961 yılı sonlarından itibaren yayımlanan sol-Kemalist haftalık dergi.

Yürüyüş dergisi: 1975 yılında kurulan ikinci TİP tarafından çıkarılan haftalık siyasal dergi.

Örgütler/Partiler

Acilciler: THKP/C'nin dağılmasından sonra *Türkiye Devriminin Acil Sorunları* isimli broşürde dile getirilen görüşler doğrultusunda gerçekleştirilen örgütlenme.

AP: Adalet Partisi. 1961 yılında Ankara'da emekli orgeneral Ragıp Gümüşpala önderliğinde kurulan ve 1980 yılına kadar Süleyman Demirel'in başkanlığında uzun yıllar iktidarda bulunan siyasal parti.

Arnavutluk Emek Partisi: Arnavutluk'ta Enver Hoca'nın önderliğindeki komünist parti.

CGP: Cumhuriyetçi Güven Partisi. Turhan Feyzioğlu'nun genel başkanlığında kurulan liberal parti.

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi. 1923 yılında kurulan, 1950 yılına kadar iktidarda kalan ve daha sonraki yıllarda dönem dönem hükümet kuran siyasal parti.

Çin Komünist Partisi: Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulma sürecine önderlik eden ve halen iktidarda bulunan parti.

Devrimci Sol: THKP/C geleneğinden gelen ve 1977 yılında oluşan Devrimci Yol hareketinden ayrılarak iktidar mücadelesinde silâhlı mücadeleyi temel alan siyasal yapılanma.

Devrimci Yol: THKP/C geleneğinden gelen ve 1 Mayıs 1977 tarihinde yayımlanmaya başlayan Devrimci Yol dergisi etrafında örgütlenerek 12 Eylül öncesinde çok geniş bir kitle tabanına sahip olan siyasal yapılanma.

Halkın Birliği: İbrahim Kaypakkaya'nın önderliğinde kurulan TKP/ML'li bir grup tarafından (THKP-ML Hareketi) 1976 yılında yayımlanmaya başlandı. Mao Zedung düşüncelerinin reddedilmesinin ardından hasil olan bölünmeyle birlikte adlarını *Devrimci Halkın Birliği* olarak değiştirmişlerdir.

Halkın Kurtuluşu: 12 Mart 1971 sürecinde THKO'yu oluşturanların bir bölümünün 1976 yılından itibaren yayımladıkları dergi.

Halkın Yolu: 12 Mart 1971 sürecinde THKP/C davası sanıklarından bir bölümünün (THKP-C ML) 1970'li yılların ortalarında bir süre çıkarttıkları v dergi. Mao Zedung düşüncelerinin reddedilmesinin ardından hasil olan bölünmeyle birlikte adlarını *Devrimci Halkın Yolu* olarak değiştirmişlerdir.

Kurtuluş Hareketi: 12 Mart öncesinin Dev-Genç hareketinin THKP kökenli önder kadrolarından bazılarının 1974 yılından itibaren oluşturduğu siyasal yapılanma.

MHP: Milliyetçi Hareket Partisi. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin (CKMP) 1965 yılında yapılan kurultayında Alpaslan Türkeş ve arkadaşlarının yönetime gelmesiyle oluşan siyasal yapılanmanın 1964 yılında Adana'da yapılan kurultayda aldığı biçim.

MSP: Millî Selâmet Partisi. Necmettin Erbakan'ın genel başkanlığında kurularak 1970'li yıllarda faaliyette bulunan muhafazakâr parti.

SDP: Sosyalist Devrim Partisi. 1975 yılında Mehmet Ali Aybar'ın önderliğinde oluşturulan sosyalist partinin isim değişikliği sonrasındaki adı.

Sosyalist Parti: Mehmet Ali Aybar ve arkadaşları tarafından 1975 yılında kurulan ve adı daha sonra Sosyalist Devrim Partisi'ne dönüştürülen siyasal örgütlenme.

TEP: Türkiye Emekçi Partisi. 1975 yılında Mihri Belli ve arkadaşlarınca kurulan sosyalist yapılanma.

THKO: Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu. Deniz Gezmiş ve Hüseyin İnan'ın önderliğinde 1971 yılı başlarında oluşturulan ve silâhlı mücadele yoluyla iktidara gelmeyi amaçlayan siyasal örgütlenme.

THKP/C: Türkiye Halk Kurtuluş Partisi / Cephesi. 1970 yılı sonlarında Mahir Çayan'ın önderliğinde oluşturulan ve silâhlı mücadele yoluyla iktidara gelmeyi amaçlayan siyasal örgütlenme.

TİKP: Türkiye İşçi Köylü Partisi. Doğu Perinçek'in önderliğindeki Beyaz Aydınlıkçı yapılanmanın 1978 yılında oluşturduğu örgütlenme.

TİP (Birinci TİP): Türkiye İşçi Partisi. 13 Şubat 1961 tarihinde kurulan ve 1970 yılında yapılan 4.Kongresinde Kürtlere ilişkin aldığı karar nedeniyle 12 Mart 1971 sonrasında Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan siyasal örgüt.

TİP (İkinci TİP): Türkiye İşçi Partisi. 1 Mayıs 1975 tarihinde Behice Boran'ın önderliğinde kurulan sosyalist siyasal örgütlenme.

TKP/ML: Türkiye Komünist Partisi Marksist-Leninist. İbrahim Kaypakkaya ve arkadaşları tarafından 1972 yılında kurulan ve silâhlı mücadele yoluyla iktidarı almayı hedefleyen siyasal yapılanma. Daha sonra TKP(ML) Hareketi ve TKP(ML) TİKKO olarak iki ana akıma ayrıldı.

TKP: Türkiye Komünist Partisi. 10 Eylül 1920'de kurulan ve 1973 yılında gerçekleştirildiği atılım ile Türkiye'de 1975-1980 döneminde önemli bir kitle tabanı kazanan siyasal yapılanma. 1988 yılında Türkiye İşçi Partisi ile birleşerek Türkiye Birleşik Komünist Partisi (TBKP) adını aldı.

TSİP: Türkiye Sosyalist İşçi Partisi. 1974 yılında kurulan sosyalist parti.

Türkiye Çalışanlar Partisi: 1962 yılında Seyfi Demirsoy, Sadun Aren, Mümtaz Soysal ve Sadık Şide gibi kişilerin Ankara'da kurmaya çalıştıkları örgüt.

Vatan Partisi: Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın görüşlerini savunan siyasal kadroların 1975 yılında kurdukları siyasal parti.

Yeniden Millî Mücadele Hareketi: 1964-65 yıllarından itibaren Aykut Edibali'nin önderliğinde gelişen ve "sağın Dev-Genç'i" olarak bilinen siyasal hareket.

DİZİN

- AAFLI,
DİSK'in tepkisi, 208-209
Türkiye'deki faaliyetleri, 97
- ABD,
'ye götürülen sendikacılar, 47-48
parasının sendikacılığı bölmesi, 51-55
ve Türkiye ilişkileri, 22, 43-45
ve Türkiye sendikalarına para yardımı, 38-39
- Abdullah Baştürk,
Bülent Ecevit'e mektubu, 596-598
'ün DİSK'le Mücadele Komitesi üyeliği, 93,95
DİSK'le Mücadele Komitesi raporu, 94-95
Genel-İş'in DİSK'e katılması, 300-305
Sosyalleşiyor, 451, 453-455, 456-458
ve Suat Şükri Kundakçı'nın değerlendirmesi, 437-438
ve TÜRK-İŞ'in 9. Genel Kurulu, 198-199
Antbirlik Olayları, 582-583
- Aydınlık Dergisi,
1 Mayıs 1977 açıklaması, 351
Aydınlık Sosyalist Dergi,
15-16 Haziran eylemi ve DİSK değerlendirmesi, 167-168
- Bir Mayıs Marşı*'nın öyküsü, 290
- CHP, DİSK'i ziyaret, 279-280, 484
Yeni çizgisi, 186-188
- DEV-GENÇ, 15-16 Haziran 1970 eylemleri, 137, 158-161
Devrimci Sol,
DİSK değerlendirmesi, 435-436
Devrimci Yol,
DİSK değerlendirmesi, 245-247, 418-419, 431, 435, 518-519, 615-616
- DİSK,
Marşı, 282
1 Mayıs 1969, 121-122
1 Mayıs 1970, 135-136
1 Mayıs 1977, 347-365
- 1 Mayıs 1978, 473-484
1 Mayıs 1979, 527-542
1 Mayıs 1980, 588-596
1 Mayıs 1976, 286-295
12 Mart 1971 Darbesine tavrı, 174,
12 Mart 1971 Muhtırasına destek, 172-174
ve 12 Mart sonrası teslimiyet, 174,
ve 1969 Genel Seçimleri, 125-128
ve Büyük Öğretmen Boykotu, 124-125
CHP ile ilişkiler, 279-280, 463, 497-500
ve CHP'nin yeni çizgisi, 188-189
ve Deniz Gezmiş, 174,
ve DEV-GÜÇ, 117-118
ve Hüseyin Cevahir, 174
ve Hüseyin İnan, 174
ve İbrahim Kaypakkaya, 174
ve irtica, 122-124
ve *Kanlı Pazar*, 120-121
ve kapitalist olmayan yol, 110-111
ve Kıbrıs, 204-208
ve Kızıldere Katliamı, 174
ve Koray Doğan, 174
ve Mahir Çayan, 174
Paşabahçe Grevi, 34
ve sosyalist hareket içindeki bölünmeler, 113-114, 128-131
ve sosyalizm, 100
TİP'le ilişkiler, 169-170
ve TKP, 12
TKP'li uzmanlar, 248-250, 251, 404-406
Toplumsal Anlaşma, 486-488
TÜRK-İŞ'in Onur Kurulu Kararı, 86
TÜRK-İŞ'in Onur Kurulu Kararı-na cevap, 87-88
ve Ulaş Bardakçı, 174
ve Vietnam Savaşı, 112-113
- 'in 1. Genel Kurulu, 107-108
ve Yusuf Arslan, 174
ve kontr-gerilla, 174
'in 2. Genel Kurulu, 114-116
'in 24 Ocak İstikrar Programına tepkisi, 578-581
'in 3. Genel Kurulu, 133-135
'in 4. Genel Kurulu, 184-186
'in 5. Genel Kurulu, 215-228
'in 6. Genel Kurulu, 417-432
'in 7. Genel Kurulu, 605-622
'in amacı ve görevleri, 84-85
'in ayırt edici özellikleri, 640-645
'in Bülent Ecevit'e mektubu, 497-500, 525
'in grevlere karşı çıkışı, 203
'in kendiliğinden gelişen eylemlere karşı çıkışı, 272
'in Kuruluş Bildirisi, 82
'in kuruluş öncesi bildiri, 77-78
'in kuruluşuna tepkiler, 90-91
'in olağanüstü genel kurulu, 334-337
'in siyasal parti kurma girişimi, 551-558
'in talepleri (1970), 132-133
'te tasfiyecilik, 262-264, 382-395, 514-524
20 Mart Faşizme İhtar Eylemi, 464-472
5 Ocak 1979 eylemi, 508-513
Bursa Mitingi, 296
CHP'ye destek, 190-193, 201-203, 274-277, 340-344, 547-548
Demokratik Platform, 491-495, 506-507
DGM Direnişi, 306-322
DİSK-KENT, 395-401, 425-426
İstanbul Mitingi, 268-271
İzmir Mitingi, 265-268, 577-578
İzmit Mitingi, 345, 587-588
Ordu Mitingi, 584
Ortak Davranış Komiteleri, 558-559

Politika Gazetesi, 395-401
 Profilo Direnişi, 321-322
 sınıf ve kitle sendikacılığı, 273
 TÜRK-İŞ Üyeliğinden Ayrılma Hakkında Rapor, 82
 TÜRK-İŞ'le ilişkiler, 374-376, 451, 502-505, 598-603

ETUC, DİSK'in üyelik başvurusu, 209

Genelkurmay Başkanlığı Seferberlik Tetkik Kurulu, ve DİSK'in kuruluşu, 97-98

Halkın Birliği Dergisi (*Devrimci Halkın Birliği*), 1 Mayıs 1977 açıklaması, 350-351

Halkın Kurtuluşu Dergisi, 1 Mayıs 1977 açıklaması, 350-3511
 Mayıs 1977 çağrısı, 354-3551
 Mayıs 1977 öncesi olaylar, 352

Halkın Sesi Dergisi, 1 Mayıs 1977 açıklaması, 351,
 DİSK'in 5. Genel Kurulunu değerlendirmesi, 227

Halkın Yolu Dergisi (*Devrimci Halkın Yolu*), 1 Mayıs 1977 açıklaması, 350-351

IWW Dünya Endüstri İşçileri, 15

İbrahim Güzelce,
 'nin ABD gezisi, 48
 'nin ölümü, 285
 ve DİSK'in kuruluşu, 75

Kemal Türkler,

'in ABD'den para talebi, 47
 'in ABD'ye gitme talebi, 49-50
 'in Abdullah Baştürk değerlendirmesi, 305
 'in malvarlığı tartışmaları, 329-333
 'in öldürülmesi, 624-632
 'in TİSK Genel Kurulu konuşması, 182
 12 Mart döneminde gözaltı, 175
 CHP'nin halk sektörü projesine destek, 202-203
 TKP ile ilişkileri reddetme, 415
 TKP'nin DİSK'te güçlenmesindeki rolü, 247-250
 ve 15-16 Haziran 1970 eylemleri, 146-149
 ve anti-komünizm, 46
 ve Org.Kemal Atalay'la görüşme ve işçilere radyo aracılığıyla sesleniş, 152-153
 ve Rıza Güven'in eleştirileri, 425-426

Kurtuluş Sosyalist Dergi,
 DGM Eylemi eleştirisi, 328
 ve DİSK, 241, 431, 616, 620

12 Eylül 1980 Darbesi, ve DİSK, 634-635

Ortak Pazar, DİSK'in tavrı, 210, 280-281

Referandum, ve DİSK, 278-279
 Rıza Kuas, ABD gezisi, 48

SADA, Paşabahçe Grevi, 72
 Seydişehir Olayları, 256-259
 Soğuk Savaş,

Türkiye'deki cepheleşme üzerindeki etkisi, 253-256
 ve sendikacılık, 19-20

Sosyal Demokrat Sendikacılar Konseyi,
 gelişimi, 195-197

Sosyalist-Komünist Hareket,
 DGM Direnişi değerlendirmesi, 325-329
 DİSK'e bakışı, 240-247
 DİSK'e katkıları, 25-26
 DİSK'in 5. Genel Kurulu'na ilişkin eleştirileri, 224-228

Sosyalist-Komünist Hareket,
 DGM Direnişi değerlendirmesi, 325-329
 DİSK'e bakışı, 240-247
 DİSK'e katkıları, 25-26
 DİSK'in 5. Genel Kurulu'na ilişkin eleştirileri, 224-228

Sosyalist Yol Dergisi,
 DİSK'in 5. Genel Kurulunu değerlendirmesi, 226-227
 DİSK'in İstanbul Mitingi değerlendirmesi, 270-271

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği,
 ve 2. Dünya Savaşı, 19
 ve Türkiye, 20-23

TARİŞ Olayları, 259-262, 568-578
 TİP (I),
 'in kuruluşu ve TKP, 40-43
 Anayasa Mahkemesi'ne başvuru, 166-167
 DİSK'le ilişkiler, 169-170
 TKP ile ilişkilerde değişim, 66-69
 ve sendikacılar, 37-38

TİP (II),

DGM direnişi eleştirisi, 325-327
 DİSK'in 5. Genel Kurulunu değerlendirmesi, 224-225
 DİSK değerlendirmesi, 176
 DİSK'le ilişkiler, 245, 615
 DİSK'teki tasfiyeciliği eleştirisi, 382-383, 392, 517-518

TMMOB, ve DİSK, 424
 TÖB-DER, DİSK'e onur üyeliği, 501
 TÖS21
 TKP,
 'nin DİSK içindeki örgütlenmesi, 230
 'nin DİSK'e katkıları, 296
 'nin DİSK'e mesajının reddedilmesi, 459-463
 'nin DİSK'e yerleşmesi, 250-253
 'nin Maden-İş'te etkili olması, 210-212
 1 Mayıs 1978 değerlendirmesi, 483-484
 DİSK'in 5. Genel Kurulunu değerlendirmesi, 223-224
 DİSK'in 6. Genel Kurulunu değerlendirmesi, 430
 DİSK'in 7. Genel Kurulunu değerlendirmesi, 622
 ve CHP'ye destek, 275-276, 340-341
 ve DGM direnişi değerlendirmesi, 328-329
 ve DİSK, 12, 430, 615
 ve sendikal birlik, 55-65

TSİP,
 ve 1 Mayıs 1975, 286
 ve DİSK, 212, 217, 220, 225-226, 242-244

TSİP,
 ve 1 Mayıs 1975, 286
 ve DİSK, 212, 217, 220, 225-226, 242-244

Türk Hür-İş, ve DİSK, 64
 Türk Solu Dergisi, DİSK değerlendir-

mesi, 128-129	değerlendirmesi, 228
TÜRK-İŞ, 'in kuruluşuna ilişkin tartış- malar, 29-33	ve DİSK, 242, 432
'teki saflaşmaların DİSK'e et- kisi, 193-201	Türkiye İşçi Sendikaları Dayanışma Konseyi, ve DİSK, 65
1 Mayıs 1977 olaylarına iliş- kin tavrı, 365-368	
DGM direnişine ilişkin tavrı, 323-324	UDC (<i>Ulusal Demokratik Cephe</i>), 376-380
DİSK'in kuruluşuna etkisi, 70-71	ve DİSK'in 5. Genel Kurulu, 224
DİSK'in kuruluşuna tepkisi, 91-97	ve TKP, 57, 63
DİSK'nin kurulmasının et- kileri, 96-97	Vatan Partisi, DİSK'in 5. Genel Kurulunu
ve partilerüstü politika, 35-36	değerlendirmesi, 228
Türkiye Çalışanlar Partisi, 36	
Türkiye Emekçi Partisi, DİSK'in 5. Genel Kurulunu	ve DİSK, 241